સરસ્વતીચંદ્રનું મનોરાજ્ય
અને
[illegible] ફૂલ

હસ્તપ્રત

ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠી

સરસ્વતીચંદ્ર

ભાગ : ૪

પૃષ્ઠ સંખ્યા : ૧૦૮૯ થી ૧૧૮૨

ગોવર્ધન સ્મૃતિ મંદિર : નડીયાદ
સૌજન્ય : ગોવર્ધનરામ ત્રિપાઠી ફાઉન્ડેશન : મુંબઈ

"હું ધર્મનો આશ્રય છું; સત્યનો સૂત્રધાર છું; સત્યનું સ્વરૂપ છું; અને ~~[illegible]~~ આ જગતની વ્યવસ્થાનો અધિષ્ઠાતા છું. ~~I am the lord of [illegible] order and peace and order in the world, and I [illegible]~~ ~~[illegible]~~ દુનિયામાં શાંતિ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ છું, તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હું [illegible] [illegible] છું, તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને આ ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ~~[illegible]~~ અને ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છું! ~~[illegible]~~ માટે [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] મેં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] માટે હું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છું! [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], પણ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible]" ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]. ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], પણ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]

ક્રિકેટમાં જે વિજય સાથે ~~[illegible]~~ ઈજારો છે તેના [illegible]

ફાઈટિંગ [illegible] માટે જ [illegible]

[illegible] ક્રિકેટમાં ~~[illegible]~~ પ્રતિબિંબ પડ્યું છે

કે આ યુગમાં [illegible]

[illegible] અપૂર્વ [illegible] છે. ધન્યવાદ!

[illegible]

[illegible]

"પોતાના હાથમાં પોતે વસાવેલાં શિવાલય પણ વિરામ પામ
"નહીં. એ સૂરાઓમાં તું કેવળ નિમિત્ત બનેલી છે. પણ
"તેની તને સમજ ન હોય, ત્યારે આવું હૃદય ભાવનાશૂન્-
"તાને ભાવી સમજુ છતાં પણ ... ભાવ
"સંગ્રામના ભાવથી ... ફરમાવ્યું હોય, રાખવા ત્યાં
"વિશ્વાસોપૂર્ણ ત્યારા હૃદયને રોકવા સંસારમાંના અભિલાષ
"ફરમાવ્યું હોય અને તે અભિલાષના સિદ્ધિનાં સાધનો
"ત્યારી ઝંખનાએ ભાગ્યે નિઃશ્વાસ મૂક્યું હોય — ભાવ-
"ભાવિ રાત તે ફારસીની ભાષા સૂરાનો ભાવનો પણ
"ત્યારા શરીરનો સ્પર્શ ન કરતો હોય, તોપણ એ ભાવનાને
"ફરમાવેલું માહાત્મ્ય સ્મરણમાં ભાવીને
"તેનાથી જ ભાવનાનો મળશે.
"રામાયણના ફરતાં પણ મારો ભાવનાર એક
"શાસન છે તેમ જણાવનાર ફરતાં પણ મારો ભાવનું
"ત્યાં જ પોતાનું છે તે હવે પ્રિયતમ રહીશે. તે જ ફરમાવ્યું
"એ ફરમાવેલું માહાત્મ્ય સમજતો આવ્યો છું, અને
"આવ્યો છું, તે જ બીજાને પણ દેખાડતો આવ્યો છું
"તું માહાત્મ્ય ભણી છે, પણ તેના સ્મરણને
"ભણી દૂર કરવા ફરી ફરી ભાવું છું. તે એ નહીં ભણી
"તો ફરી ભણનાર સાંભળનાર હતું."
પ્રભાતનો હાથ તેથી લઈ દઈ તે સર્વ પાળના
ફરમાવી અને વારો હતું માન અને ... ફરમાવી
તેની તરફ પરદેશનો નહીં
સમજ કહે. પરદેશ ... અને પરદેશી
પાર ... સાથે સમજુનાં હિરણમાં ... સાગર ...

મારવા લાગ્યો કે એના પગોના રાક્ષસ ઝુલતો ઉપરથી
પણ તેના ઉપર સંગ્રહનો ભાર પડતો હતો ~~[illegible]~~ કે પગમાંના
લોહી તેના ઉપર પડતો હાથ પણ ~~[illegible]~~ સડકાવના ~~[illegible]~~
લેતો લાગતો હતો. ફુઆકીરના ~~[illegible]~~ શિર ઉપર આવી ગયેલ
રાક્ષસી દાબ ભીર આવે ~~[illegible]~~ ફોઈ ટાકરડ પેઠે ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ રાક્ષસી ફુલગાડામાંથી લાકડા ઓગાળ કરવું કુંદ
~~[illegible]~~ શિર ગતિથી જવા લાગ્યો.

"ફુઆકીર! ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

ધર્મકીર્તિ ઘો, લાગ્યા
"આ યુદ્ધના ગાળા ઉપર તું એકલો ~~[illegible]~~ હાર ત્યારે દુર્ભેદ્ય-
"~~[illegible]~~ ઓગાળનાં ~~[illegible]~~ સંગ્રામ
"તેનો જ બળે ~~[illegible]~~ વાળો! તને ધર્મસિદ્ધિ સ્વ: તે
"વાડવ ત્યારે માટે ~~[illegible]~~ હોઉ છે કે ~~[illegible]~~
"તો ધર્મકીર્તિ કરશું કે ગઈ ન નહિ આવે, ~~[illegible]~~
"નહિ આવું, પણ તેના ઓગાળવામાં ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
"દરિયો લોકે ઓગળ્યો છે જાન આવ્યું છે. ~~[illegible]~~!
"ફુઆકીરનાં ~~[illegible]~~ ઓતે આદેશ ને માટે નહિ આવે તેમાં
"~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ મોકળવાનો હાલો સળવળાં આવધાન રહી!
"લઈ ફુટ માંડવાનો ~~[illegible]~~ ઓગાળવામાં છે
"~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ પેલા ~~[illegible]~~ હોય છે.
"ત્યારે ફુઆકીરની સિદ્ધિ ~~[illegible]~~ ભૂમિનો આરંભ
"પેલા ~~[illegible]~~ લિમ ટેકના ઉગાળાનો ૨૫ ફુટ ઊંચે
"હોય ત્યારે રાખનાર ટેકાવના ફેલાવો શિખર ~~[illegible]~~
"એ ફુલોમાં ~~[illegible]~~ ઓગાળવાનો પરાક્રમનો ~~[illegible]~~
"~~[illegible]~~ ભૂમિ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~નો માર્ગ છે. ~~[illegible]~~
"એ માર્ગ ~~[illegible]~~નો ~~[illegible]~~ આવ્યાં ~~[illegible]~~
"ફુટ ઊંચે હોય ઉતરનાર ~~[illegible]~~ શિખરે જોઈ આવી રહ્યાં છે.

1105 ૧૨૦૮

"એ ઇંદ્રાગ્ની વરુણ દેવોને કે [illegible] લાંબા આયુ કર્યો

"માર્ગે છે તેમાં દેવોને [illegible] દેવોનાં શરીર કર્યા,

"બ્રાહ્મણની વિદ્યા કર્યા, અને ઉપનિષદોના ગ્રંથ

"કર્યા, અને અગ્નિ અને સંસ્કારો સ્થાપના કર્યા-

"વસ્તુમાં સ્થાપન થઈ ગઈ છે, તે એ ઇંદ્રોના માર્ગે

"જ માર્ગે વેદોનાં છંદોદેવના દ્રષ્ટા ઋષિ ગાયત્રી [illegible]

"છે. એ ઇંદ્રાના બ્રહ્મદેવ

"એ ઇંદ્રો જ વરુણ કરી [illegible] આ દ્રષ્ટાઓને

"રૂપ આપ્યા છે. આ ઇંદ્રોનો પ્રમાણ [illegible]

"હતો અને બ્રહ્મદેવની ઘણી ઉપાસના કરી હતી

"શુદ્ધિ તીર્થોમાં [illegible] આ [illegible] બ્રાહ્મણ

"ધર્મ [illegible]. તે પછી [illegible] પણ આ બ્રાહ્મ

"આપવા માટે અવતાર લીધો ત્યારે પણ આ [illegible]

"આજનાં ઇંદ્રોમાં મોટા બ્રહ્મવાદી [illegible]

"દર્શન. [illegible] દેવોના [illegible] કાંતિ [illegible]

"ઇંદ્રો આ માર્ગ [illegible] મારી [illegible]

"મોટું કરી નાખ્યું! [illegible] આ મોટું છે [illegible]

"આને તે પછી ઇંદ્રોનો માર્ગ બ્રહ્મ બ્રાહ્મણોના [illegible]

"અને બ્રહ્મવાદીઓનો બ્રાહ્મી [illegible]

१. पूर्वे [illegible] ईन तु या [illegible] × × हंस स्कन्ध समारूढो

ब्रह्मदेवता गायत्री छंदसां माता (इत्यादि० प्रातः सन्ध्योपासना)

२. २. प्रातर्यादि [illegible] विहितम्

हंसपुरी [illegible] यज्ञोपवीत [illegible]

[illegible] × × × × × × × × ×

"[illegible] માં [illegible] આશ્ચર્યજનકતા એની [illegible] આરંભમાં

"કેવી દીધી! એ રીતે [illegible] ની ભાવના એ આપી

"પાછી આ ઉપદેશ કરી દીધી. તેમાં [illegible] આ સૌમાં

"[illegible] પરંતુ [illegible] નું વિશુદ્ધત્વ વધારે છે

"ઉત્કટ, સંસારનું સંકીર્ણત્વ વધારે છે કે [illegible], તે [illegible]

"[illegible] માટે [illegible] નું [illegible]

"[illegible] નું [illegible] નું

"[illegible] વધારે [illegible]! [illegible]

"[illegible]! [illegible]

"આ [illegible] માં [illegible] વધારે કરે છે કે [illegible] સંસારનું [illegible]

"વધાર કરે છે તેની [illegible] કે તેમાં

"[illegible] સિદ્ધ થયું છે કે [illegible] આ [illegible] માં [illegible]

"[illegible] ધર્મ [illegible] છે કે [illegible]! આ [illegible]

"[illegible] ધર્મ [illegible] [illegible]

"[illegible] માં આ ધર્મ [illegible] માં આ [illegible]

"[illegible] પાડેલાં છે. આ [illegible] કરી, ધર્મનું [illegible]

"[illegible] નો [illegible] કરી [illegible] છે! આ [illegible]

"[illegible] કરી, [illegible] છે [illegible]! [illegible]

"[illegible], આ તેમાંનું ધર્મ [illegible], [illegible] કે [illegible] છે કે

"[illegible] પરીક્ષા કરી [illegible] એવા જ [illegible]

"[illegible] નો [illegible] છે [illegible]

"[illegible]! [illegible] નો [illegible] ધર્મનું [illegible]

"[illegible] માં [illegible]. [illegible]

---

१. [illegible] [illegible]

२. [illegible] [illegible]:।

[illegible] [illegible] [illegible]॥

[illegible]

[illegible]

३. [illegible] [illegible]

1107

"કુદરતે આ રચનામાં [illegible] સ્વાર્થ બતાવેલો ભેદ નથી,
"દુનિયાના મહાત્મા પેગંબરોનો ભેદ નથી, હિંદુસ્તાનનો ભેદ નથી!
"એમાં જે વાતો જ [illegible] કહેલ છે [illegible] — [illegible]
"ઈશ્વર કહેલ છે, તેની પરિભાષા [illegible] ધર્મની તેના મહાત્મા
"પ્રેમીઓનો [illegible] ઉદ્દેશ એક જ કહેલ છે તે તેમના
"લોકોના આચરણ કહેલ છે.

"પાદરીઓ [illegible] એ ભલે ધર્મ-ગુરૂ બનેલાઓ તો ગુરૂ-
"ભક્તિનો રોફ બતાવ્યો. તે પછી જેણે રાજ્ય સ્થાપ્યું [illegible]
"[illegible] આ સ્થાનમાં [illegible]
"[illegible] પરાક્રમ [illegible] પુત્ર [illegible]
"[illegible] પરાક્રમ [illegible]
"[illegible] બતાવ્યો! [illegible]
"[illegible] આ સ્થાનમાં [illegible]! [illegible]
"[illegible] આ ધર્મ [illegible]
"[illegible] આ રાજાનો ધર્મના [illegible]
"[illegible]! આ રાજાનો [illegible]
"[illegible] ધર્મ [illegible]
"પરાક્રમ! [illegible]
"[illegible] આ રાજાએ એ ધર્મ [illegible]
"[illegible] આ [illegible]
"[illegible] આ [illegible]
"[illegible] રાજાઓ [illegible]
"[illegible] નથી.
"[illegible] રાજાની [illegible]
"[illegible]

Babur was the founder of a line of kings under whom India rose to the highest pitch of prosperity: Elphinstone

[illegible]

6/આ/1931/1107

"કુદરતને આ સ્થાનમાં [illegible] સામગ્રીનો તોટો નથી,
"ફુલવાળા ઝાડોના [illegible]નો તોટો નથી, ફળવાળાનો પાર નથી!
"એમાં એ વાતેં જ [illegible] હોય છે — રાજ્યની
"ઉંચા હોય છે, રાની પરિસ્થિતિ ધર્મની 'રાની ઝાડી'
"પ્રીતિનો ઉદ્ભવ રાની જાતે હોય છે તો તેટલા
"[illegible] આરંભ હોય છે.

"પાછળથી એ નવી ધર્મ-[illegible] જેહાદીઓ ની [illegible]-
"[illegible] રાફડો આવ્યો. તે પછી ઘણે ઠાણે વિપ્લવ રાતે [illegible]
"[illegible] [illegible] આ સ્થાનમાં [illegible] [illegible]
"[illegible] રાજાઓનો પરવાના [illegible] તેના [illegible]
"[illegible] જાતે [illegible]! [illegible] [illegible] પરવાના [illegible]
"[illegible] આ સ્થાનમાં [illegible]! [illegible] રાતે [illegible]
"[illegible] તે તેમના [illegible] [illegible] આ ધર્મ[illegible]
"[illegible] તે તેમના [illegible] ધર્મના જ [illegible]
"[illegible]. [illegible]! આ રાજાનો [illegible] [illegible]
"[illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ધર્મ [illegible]-
"[illegible]! [illegible] [illegible] તે જ [illegible]
"[illegible] તે આ રાજાના એ ધર્મ તે [illegible]
"[illegible] [illegible] આવ્યો કે [illegible]
"[illegible] [illegible] આ સ્થાન
"[illegible] [illegible] રાજાઓ આ
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] જાય.
"[illegible] [illegible] આવ્યો. તેમના [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] તેણે [illegible] [illegible] [illegible]
"એ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"પોતાના [illegible]-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
"[illegible] [illegible] [illegible] રાજાનો [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

1 Babur was the founder of a line of Kings under whom India rose to the highest pitch of prosperity: Elphinstone.

[illegible]

[illegible]

૬. Never was a defeat more complete, and never was there a defeat which diffused so much consternation. Grief and despondency spread over the whole Maratha people; [illegible] had to mourn a relation

૭. The plains of Panipat were not more fatal to the Mahratta empire than the early end of this excellent prince. Grant Duff

"[illegible]
"[illegible]
"[illegible] રાજસ્થાન, [illegible]
"[illegible]
[illegible]
"[illegible]
"[illegible]
"[illegible]
"[illegible]

---

and all felt the destruction of the army as a death-blow to their national greatness. xx The government of the Peishwas never regained its vigour. x x x The confederacy of the Mahrattas, dissolved on the cessation of their common danger. Ahmed Shah returned home without attempting to profit by his victory, and never afterwards took any share in the affairs of India.

The actors in the last transactions having left the stage, the history of the Moghul empire here closes itself. Its territory is broken into separate states; the capital is deserted; the claimant to the name of emperor is an exile and a dependant; while a new race of conquerors has already commenced its career which may again unite the empire under better auspices than before.

Elphinstone's History of India: Battle of Panipat: end remarks of the battle footnote.

૧. [illegible]

"[illegible] પ્રતાપ [illegible] કે પ્રતાપ [illegible] [illegible]
"[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

"[illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
"[illegible] [illegible] ધર્મ[illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ધર્મ [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નથી [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] નથી. [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] ધર્મનું સ્વરૂપ [illegible] છે, [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે કે [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] ધર્મ છે. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible]? [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] છે? [illegible] [illegible] [illegible]
"ધર્મનું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] છે [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] છે, [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] છે [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

૧૧૦૮ ૬

"કોઈ ફિકર છે, ~~[illegible]~~ [illegible] ધરમમાં [illegible] પુસ્તક છે, [illegible]

"તેમનો [illegible] પ્રદેશમાં તેમના [illegible] જ [illegible]

"[illegible] ફાયદો [illegible] [illegible] કોઈ [illegible]

"[illegible] ફાયદામાં તેમના [illegible] ને [illegible] તેઓ

"~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] છે. તેઓ [illegible]

"[illegible] તેઓ [illegible] છે કે આ [illegible]-

"[illegible] છે તે [illegible] તેમને [illegible] છે. ~~[illegible]~~ [illegible]

"[illegible] તેમને [illegible] અને [illegible]

"[illegible] જ [illegible] [illegible] [illegible] અને આ [illegible]

"[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] અને [illegible] [illegible]

"જ છે, ~~[illegible]~~ તેઓ ને [illegible] [illegible] જ [illegible]

"~~[illegible]~~ [illegible] આ [illegible] [illegible] છે અને [illegible]

"તે આ [illegible] તેમણે [illegible] છે અને [illegible]

"[illegible] તે [illegible] છે. [illegible]! ~~[illegible]~~

"~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible], [illegible], અને [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] જ ~~[illegible]~~ [illegible] છે, ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~

"[illegible] [illegible] [illegible] છે, અને ~~[illegible]~~

"જ [illegible] આ [illegible] [illegible] અને ~~[illegible]~~

"[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]

"[illegible] તેમાં ~~[illegible]~~ તેમાં જ [illegible] [illegible]

"[illegible] આ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]

"[illegible], [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible], તેમ જ આ [illegible] ના [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] જ [illegible] અને તે [illegible] [illegible] [illegible].

"ને [illegible] [illegible] [illegible] તેઓ ~~[illegible]~~ જ [illegible] [illegible]

"~~[illegible]~~ તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible]

"જ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને તેમને

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

૬૧૩

"ધર્મપત્નીમાં રહી ~~હું~~ તેમના હિન્દુ ભાઈ ~~[illegible]~~ ૧૧૦૮—૯

"વિચાર્યા કરીશ. મને આટલે સુધી ક્રિશ્ચિયન અભિપ્રાયના [illegible]

"ભારી નહીં શકું હતું, ન, પુસ્તકમાં, ~~[illegible]~~ મારા હૃદયમાં

"ધર્મ તે જ તું આપી શકે, ક્રિશ્ચિયનના [illegible]

"ક્રિશ્ચિયન ગણે તેટલો દૂર રાખે તેટલો દૂર [illegible] હશે

"હતો એ ધર્મગ્રંથો પોતાનું કર્તવ્ય તે ~~[illegible]~~ માટે લેવું

"હોય તે માટે ~~[illegible]~~ જીવવાનું ન હોય! મારાં તેણે કરી અડચણ

"મૂકું નહીં ને કરનાર નહીં.

"~~[illegible]~~ મારા હૃદયની ~~[illegible]~~ આત્માઓના માટે

"આટલો કહી પ્રયોજન છે, પણ મારી નિરાશાની ~~[illegible]~~ [illegible]

"માટે વિરોધ બતાવવાનું તે પણ હું જાણું છું અને તે [illegible]

"~~[illegible]~~ પડતા વાત છે તેથી ~~[illegible]~~ કારણ

"~~[illegible]~~ સ્પષ્ટ, અને હવે જાણું છું.

"~~[illegible]~~ ક્રિશ્ચિયન હિંદુસ્તાનના પ્રિય પણ હતા તેવી

"તેમના ~~[illegible]~~ માટે ~~[illegible]~~ ઈશ્વરને ક્રિશ્ચિયન પ્રેમ

"વાર સરકાર લેવા હતા અને ~~[illegible]~~ પરિશ્રમ કરનાર

"સુધારો માટે ~~[illegible]~~ તેમના જેવા સરકાર લેવા હતા.

"~~[illegible]~~ ભાવો આ દેશીમાં સારવારો ~~[illegible]~~

"~~[illegible]~~ [illegible]

"~~[illegible]~~ તે પછી સંઘ છે સરકાર, વાસણ પણ તે

"મારો હિંદુ, તે છે ભાઈઓના સરકાર હિંદુ. ~~[illegible]~~ એ છે

"સરકાર ~~[illegible]~~ પરમાત્માના ~~[illegible]~~ સમય પણ ~~[illegible]~~

"~~[illegible]~~ હતા. એક સરકાર હાલમાંના ~~[illegible]~~ અને હિંદુ

"સ્વીકાર્યા કરવા હિંદુ, તે આજે મારા સરકાર તે ક્રિશ્ચિયન

"તે ભાઈઓના સ્વીકાર્યા કરવા હિંદુ. ક્રિશ્ચિયનો ક્રિશ્ચિયનો

"ઈશ્વરની કૃપા તે ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
" આત્મજ્ઞાનને પૂર્ણ [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]! આત્મજ્ઞાન
" કરવા માટે [illegible] [illegible] [illegible] પ્રયત્ન [illegible] છું.
" બાળક-અવસ્થામાં મેં આત્મજ્ઞાન [illegible] લઈ શકે તે
" ઠીક [illegible]; મારા અવસ્થામાં આત્મજ્ઞાન [illegible] [illegible]
" થઈ શકે તે ઠીક [illegible]. આત્મજ્ઞાનને મેં [illegible] [illegible]
" [illegible] તેની [illegible] [illegible] [illegible] નથી: ~~[illegible]~~
" વિશ્વાસે [illegible] [illegible] [illegible] પણ ~~[illegible]~~ [illegible]
" તેથી આત્મજ્ઞાનને [illegible] પડી. ~~[illegible]~~ [illegible]
" [illegible] આત્મા વિભૂતિ [illegible], [illegible] [illegible] [illegible].
" [illegible]; [illegible] [illegible] વિભૂતિ અને [illegible] [illegible] [illegible]
" મેં [illegible] [illegible] અને [illegible] કર્યું. [illegible] [illegible]
" મેં [illegible], તેનું [illegible] [illegible] પછી [illegible] [illegible] [illegible]
" [illegible] [illegible] [illegible] તેને [illegible] કરવાને [illegible] હતી.
" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] વિભૂતિની [illegible] [illegible]
" [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible]
" [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] અને [illegible] ~~[illegible]~~
" [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] આત્મજ્ઞાન ~~[illegible]~~ [illegible]
" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
" [illegible] [illegible] [illegible] કરી. આત્મજ્ઞાનમાં અને [illegible]
" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તે મેં [illegible]
" [illegible] [illegible] કરી [illegible]. તે પછી ~~[illegible]~~ [illegible] મેં [illegible]
" કરવાનો [illegible] [illegible]; ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]
" [illegible] મેં [illegible] [illegible] કર્યું. [illegible] [illegible]

"હું શિક્ષકોને, [illegible] અને [illegible] [illegible]

"અને [illegible], તેમ ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

"ને પ્રત્યક્ષ રજૂ કરવાનું. એ સંસ્થામાં હું [illegible]

"ઉત્તમ ફળો, ઉપરથી આવતાં, ગામડાંમાં આવ્યું, અને

"એ [illegible] કાર્ય તેમના [illegible] કરવાનો, તેમને [illegible]

"[illegible] અને પિતા [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~

"[illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

"[illegible] [illegible] ન [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible].

" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible]

૧૧૨. ૪

"પછી તરીકે. એ સાહિત્યિકોમાંથી પણ કેટલાક રહેલા, તે
"આગળ સંસ્કૃતિ ફેલાવી હતી, વિવિધ [illegible] [illegible], વિવિધ
"[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] તરીકે [illegible] [illegible].
"~~[illegible] [illegible], મેં [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]~~
"[illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ત્યારે [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible] મેં [illegible].
"[illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible]
"એ [illegible] મેં કરી - [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible]
"એ મેં તે [illegible] [illegible]. [illegible] એ [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"અને [illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"આ [illegible] [illegible] [illegible] એ [illegible] [illegible]
"[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] કરી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] કરી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"કરી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"કરી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પણ તે [illegible] [illegible]. આ [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] છે તે [illegible].

"ને [illegible] દિશોમાં રહેલા છે ને [illegible]

"[illegible] ભરીને [illegible]

"[illegible] છે, પણ તે [illegible]

"[illegible]

[illegible]

"[illegible] Nihilism [illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible] ઘણું [illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

[illegible]

"[illegible]

[illegible] "[illegible]

"પોતાનાં સ્વજનોની સેવા કરી શકશે — તેને

"આવનારે પાપ નથી કર્યું એવું કહી શકાય તે [illegible]

"સમજાશે. ઈશ્વરની સૃષ્ટિની સેવા કરશે અને પ્રભુના

"બંધુની સેવા કરશે. પણ ધર્મનો વહીવટ અને સ્વરાજના

"[illegible] [illegible] આ [illegible] જગતનું [illegible] દર્શન કરશે,

"ત્યારે માનવજાતનો ઉદ્ધાર થશે તેવા [illegible]

"[illegible] પ્રભુ [illegible] પ્રગટ કરશે તે [illegible]

"અપૂર્વ લાભ આપશે. ત્યારે [illegible] ઉદ્ધાર, આ

"[illegible] સ્વરૂપોનો પરિચય કરવા પછી તેના [illegible]

"[illegible] [illegible] અને તેના [illegible]

"[illegible] — તે અર્થ [illegible] ત્યારે [illegible]

"[illegible] [illegible] આ [illegible] જગતની [illegible]

"[illegible] સ્વરૂપનું [illegible] કરશે [illegible]

"[illegible] — તેઓનો અર્થ [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible]

"પ્રભુનો [illegible] [illegible] ત્યારે [illegible] [illegible]

"[illegible] ! તું અને ત્યારે [illegible]

"ધર્મ [illegible], [illegible] સ્વરૂપ [illegible], તો [illegible]

"[illegible] પરિચય [illegible] કરી અને તેને [illegible]

"ત્યારે [illegible] [illegible] ત્યારે [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] આ [illegible]

"[illegible] ! [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] અને [illegible] તે [illegible] તેના [illegible]

"[illegible] રાખ ! [illegible] [illegible]

[illegible] તેના [illegible], [illegible] તેના [illegible]

[illegible]

[illegible]

" [illegible] અગ્ન અને તેજ પ્રાપ્ત કરીને [illegible]

" [illegible] લાગે આ [illegible] શું કામ [illegible]

" [illegible] ને [illegible]

" તારા [illegible] તો તારા [illegible]

" [illegible] ? [illegible]

" શું [illegible] તો [illegible]

" ને [illegible] અને [illegible]

" [illegible] ? અને [illegible]

" [illegible]

" — ને આ [illegible] અને [illegible] —

— [illegible] —

" [illegible] તારાં [illegible] — તારાં [illegible] — તારા

[illegible] — નહિ [illegible] — શું તારા [illegible]

" [illegible] નથી? પાગલ! શું [illegible]

" [illegible]

" પાગલ! [illegible]

" [illegible]

" [illegible] છે, આ [illegible]

" [illegible] સ્પષ્ટ દેખાય છે, તેમ જ આ [illegible]

" [illegible] નહિ દેખાતા! પાગલ!

" [illegible] છે! તારું જ કામ છે! તારા [illegible]

" [illegible]

" [illegible] છે ને તારા [illegible]

" [illegible] તારા [illegible]

" [illegible] તારે [illegible] જ [illegible]! [illegible]

G.25

1. [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] . [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible]. [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible]!

[illegible] 1900

"[illegible]! [illegible]! [illegible]!

"[illegible]! [illegible]! [illegible]! [illegible]! [illegible]

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! किं वैष्णवेनैव

"किं तीर्थैः किं नु कार्यैः [illegible] किं [illegible]!

"किं वेदाधिगमेन [illegible] [illegible]

"किं वा नेन महादूतेन तपसा [illegible]

"धर्माः कुर्वते किं [illegible] [illegible]!"

1\. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

The [illegible] those who survive this [illegible] Age of destruction who are fitter to live in the coming Age of Construction, and the fitness will consist, not in the mailed fist or in power to destroy, but in the Progressive Virtues of the brain & the heart. May we be fit for that Age, for there is no hope of survival for those not so fit [illegible] trying to be fit [illegible]

પરશુરામનો સ્વર બંધ પડ્યો કે તેની આદિ [illegible] અર્ધ [illegible] પ્રાણઆત્માની આસપાસ પ્રદક્ષિણા કરવા લાગ્યા અને એ અર્ધ ~~[illegible]~~ અન્તરિક્ષોમાંથી સ્નેહ મધુર [illegible] ગાન ગાઈવા લાગ્યું.

પ્રાણઆત્મા! પ્રાણઆત્મા!

१ "कुलो [illegible] चला वसय महीं ध्रुव[illegible]:

"प्रवहन: सोमदशनवमायु:।

"सिन्धु कल्पतरुनतं समुद्रा:

"स रैणुकेयो भगनी ~~[illegible]~~ धिनोतु॥

એવાં અનેક ગોટાઓમાંથી સ્વરો બંધ પડ્યા ને પહેલાં [illegible] અનંત ઊંડા રહી બોલવા લાગ્યા ને ~~[illegible]~~ [illegible] પ્રતિધ્વનિ સમુદ્રોમાં ને પર્વતોમાં ઉઠવા લાગ્યા.

"द्वारि कल्पतरून् गृहे सुरगवी~~[illegible]~~ —

"चिन्तामणीनङ्गने।

"पीयूषं हृदयेषु

२ "द्वारे कल्पतरून् गृहे सुरगवीश्चिन्तामणीनङ्गने।

"पीयूषं हृदयेषु पाण्डुतनयेष्ववस्योऽतुलं ब्राह्मणम्।

"एवं कर्तुमियं व्यवस्यति मुनिर्भूतेषु भार्गवेऽ[illegible]"

[illegible] स्वयं भार्गव:॥"

"[illegible] (त्रिलोककल्पिमदनो [illegible]"

१. [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible]

२. [illegible]

[illegible]

આ ખબર બંધ પડ્યા કે તેની સાથે સર્વ પરિજન
ઉત્સાહી થઈ ગયાં. માત્ર કુમારિકાનું ચક્ષુઓની સામે
ઠેકાણું ~~મેદ~~ વિશાળ ઉજાડું મેદાન, ~~[illegible]~~ અને
અનેક તારાઓનું આકાશ, અને દિશામાં પુષ્પ-
માળે ઉગેલા ~~[illegible]~~ મોટાં વાદળાં નવાં દેખાવાં.
એ સર્વની વચ્ચે કુટુંબવત્સલ અને કુમુદ, તેમજ
વસ્ત્રો ઓઢેલાં, દાસીઓ વિવિધ ભાતે ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ વિશે પાસે પર ફરતાં જવા લાગ્યાં. ધીરે ધીરે
~~[illegible]~~ પહેલા સમુદ્રમાં એ તારાઓમાં અંદર અને
તેમાં ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ખડખડાટ વાળી
અને ઝુંબાવાળાં તારાઓમાં ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
અને અંદર ઉપરનાં ~~[illegible]~~ બંધાયા! અને
દીન ~~[illegible]~~ન્નિમાં સુતેલાં દેખાવાં અને માત્ર તેમાંના
દીવા બળવા લાગ્યા.

"કુમુદ, ~~[illegible]~~ તારા પિતાના ^(સ્વામીના) સાથેનો બાબરી
"આ સ્થળે સૂઈ રહ્યો છે તે જો! ખબરદાર ~~[illegible]~~ આ
"સ્થાને સ્તુતિ મેળી લાગી!" કુટુંબવત્સલ ઉપરાઉપરી
બોલવા લાગી.

"અહો! માત્ર બાબાનું બાળકોની પર ~~[illegible]~~ આપ્યું
"અનુભવ ~~[illegible]~~ સમય છે તેના પર ફૂલ ઉપર પડ
"એમ નથી" - કુમુદ બોલતાં બોલતી ઊઠી.
સ્વપ્નું પૂરું થયું. બે ત્રણ ઘોંઘાટ થઈ ગયો. આ આગ
સાથે આકાશમાં ઉપર ઝૂલતાં ઝૂલતાં ~~[illegible]~~ ગાઢ અને સ્વપ્ન વિશ્વમાં
[illegible] અને ઊંડાં સ્વપ્ન સમાજ થઈ ગયું, અને કુટી કરી કુટી
[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

પ્રકરણ ૩૬.

[illegible]

Woodman, spare that tree!
Touch not a single bough!
So long it sheltered me,
And I'll protect it now.
G. P. Morris.

Follow a shadow, it still flies you;
Seem to fly it, it will pursue.
Ben Jonson.

[illegible]

[illegible]

[illegible] ગઈ. [illegible] ફિરાક [illegible] ફરીને [illegible]
[illegible] ની [illegible] હતા તેની [illegible]
[illegible] ગઈ, અને [illegible]
[illegible] બોલ્યા: "[illegible]
[illegible]!" [illegible]
"[illegible] ફિરાક [illegible]
[illegible] છે!" [illegible]

[illegible] — [illegible] મન [illegible], [illegible]
[illegible] મન. [illegible]
[illegible]
[illegible] પવિત્ર મન! [illegible]
[illegible]!
[illegible]

ફિરા૦ — [illegible] પવિત્ર મનની [illegible]
[illegible] છે. [illegible]
[illegible] છે [illegible] મન [illegible]!
[illegible] ફિરાકના [illegible]

[illegible] — [illegible]. [illegible]
[illegible] હતી. [illegible]
[illegible] છે, [illegible] છે, [illegible]
[illegible] છે.

ફિરા૦ — [illegible]. [illegible]
[illegible] — [illegible]. ફિરા-
[illegible]
[illegible]! [illegible] ફિરાકને [illegible]

માર્ગે ઇન્દ્રિયોની ક્રિયા મને આકર્ષક કરી.

કુરુદ૦ — શી રીતે?

ગાં૦ — આજ હું બહાર ~~નીક~~ નીકળવાનો નહિ-ચાલો
વિચાર આજ જ વિચાર કરી ગયો. વળી મારા હૃદયમાં
અનુભવ ~~•~~ શુભસંકલ્પ કરી દીધાં તે આકર્ષણે
મને જગાવ્યો.

કુરુદ૦ — એ શક્તિનો અનુભવ આપને તે પહેલાં
અનેક ~~અ~~ જાતિઓ કેળવવાથી થયેલ હશે કે આપણે અનુભવ
કહું છું; એ કાળે વિદ્યા ~~નો~~ વિયોગ કરાવે તે કાળે, મને
આપણી વાણી સ્પષ્ટ કરાવે તે જ કાળે.

ગાં૦ — અંતરની. શરીરે ઝાંખાપણું આવેલું હોવાથી જ આપની
[illegible] સાંભળવા તે ઘટવા ત્યાગ થાય છે. હવે આપણે જીવવું નથી?
ટકે તો દાટા દેખાઈ જાય છે. હવે આપણું હૃદય

કુરુદ૦ — પવિત્ર ~~અનુભવ~~ સ્વરૂપે જીવવું આપવું હૃદય
[illegible] જેવું હું માનું છું. પણ
ઉપાયમાં મને અનુકૂળતા નથી આપે એવું
[illegible] આપણું મનોરથ-મુક્ત કેવળ શુદ્ધ નથી હશું તે
સ્થૂલ શરીરને ~~અ~~ બળવાનમાં રહવું શક્ય
પડે એવો પ્રેમ ~~અ~~ ફરતો મરી નથી ગયો.

ગાં૦ — આપનો સ્પષ્ટ ~~[illegible]~~ રીતે વિચારવિવેકે
આવશ્યક છે તે શક્તિ તો નથી કુટાયેલા જાય છે.

કુરુદ૦ — હું ઈચ્છું છું કે એ શક્તિના બળમાં આપણે બધાં
પવિત્ર મને આકર્ષક કરી શકીશું. તો કહું છું. હું તમ બધાંને
આશા મારું છું.

ગાં૦ — સહુનાં આશા શી?

કુરુદ૦ — તો એ પણ આપશે; તો હું જાઉં છું.

—Communicated letter of [illegible]

કુમુદ બોલી. સાંભળવા માંગતા હતી સરસ્વતીચંદ્રે તેને પછી
બોલાવી.

"કુમુદસુન્દરી, જરા સાંભળ તો ખરા."

કુમુદ પાછી ફરી.

"શું [illegible] કહેવા છો?"

સર૦ — તમારી [illegible] ?

કુમુ૦ — હા જી.

સર૦ — કેમ નહિ?

કુમુ૦ — એ [illegible] ન મને [illegible] કરશે.

સર૦ — તમારા [illegible] હું [illegible] કહું તે [illegible]

126 [illegible] શિવા [illegible]

1122 27 કુમુ૦ — [illegible]

[illegible]

[illegible]

સર૦ — [illegible]

[illegible]

કુમુદ [illegible]

[illegible]

સર૦ — તો [illegible] તે [illegible]

કુમુદ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

હતી. શું બોલવું, શું કરવું, શું શું પૂછવું — તે કંઈ એને
સૂઝતું નહોતું. [illegible] જેમ એના હૃદયમાં [illegible]
ગયો.

[illegible] — [illegible]

[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"બહુ ઊંડી ગઈ! જીવતી મારી આત્મપર શ્રદ્ધા હું ગુમાવતા
"હવે પછી આ શરીરને શરૂ રાખ રહ્યો ને ગમે, તો
"હવે હું આવજે પણ રહું નહીં તે પાછળ પણ [illegible]
"અહો! એ રમતી નાચતી તે સ્મૃતિઓને [illegible]

"Jealous, jealous yet the heart
"Loves and weeps when all is past!"

"હરિ! હરિ! નથી જ ગયું?"

એ હાથે મેં એની દુઃખ [illegible] રોવા લાગ્યો. [illegible] નથી. [illegible] એની પછી આ [illegible] તે [illegible] હવે દુઃખ દૂર થયા લાગ્યો.

"[illegible] દુઃખની [illegible] હું નથી [illegible]
"[illegible]! નથી [illegible], [illegible]
"[illegible] પણ [illegible]
"[illegible] છે.

દુઃખ — [illegible] હું તે [illegible] [illegible] થતી. [illegible] છે [illegible] — [illegible] છે — તેમાં [illegible] આપણી [illegible]? [illegible] છે તે તેમાં [illegible] છે. [illegible] છે તેવું આપણે [illegible] છે; પણ [illegible] થયું.

[illegible] દુઃખ [illegible] [illegible] છે. પણ [illegible]
"આપણું દુઃખ [illegible]

[illegible] આપણા [illegible] છે. [illegible] તો હું હવે [illegible]

પ્રકૃતિ તો આ ~~[illegible]~~ રહેલા [illegible] ઘણે કરવાને [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible]૦ — તો [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

કુસુમ૦ — શું આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!

[illegible]૦ — [illegible] [illegible] [illegible]. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

કુસુમ૦ — આપ [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible]૦ — તો [illegible] તો [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible].

કુસુમ૦ — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

~~[illegible]~~ [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

માટે પ્રજાની ભોગીના [illegible] પણ પોતાને ભેળા [illegible]
અને ફરીને ફૂટેલા હૃદયે એક તેમના ત્યાગી ચોખ ને
ફૂલ ચાંડ્યાં, [illegible] [illegible] બાપદાની બેટી
[illegible] ધામ ધામ ફેરી [illegible] — તેને [illegible]
[illegible] ધીરે ધીરે [illegible] [illegible] પગલાંવતી [illegible]
અને તે પોતાનાં પગલાં [illegible] — [illegible]

[illegible] એના પાછળ હવે પગલાં વાંચતો,
આંખનો પલકારો [illegible] ફરી પેલો [illegible]
[illegible] રહેતો, [illegible] એના [illegible]
તે [illegible] વિચારમાં પડ્યો.

"[illegible] હું કે [illegible]
"હું માટે આ [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
"હૈયે ફરી અને ખાલી ધારણા [illegible], [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] પોતાને [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
"[illegible] [illegible] [illegible] પોતાને [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] આ [illegible]
"હું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible]!
"[illegible] [illegible] [illegible] આ [illegible]
"— [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] ફરી [illegible]! [illegible]
"[illegible] પણ [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]

M.M.
12.50
23/4

"[illegible]
"કુદરત [illegible]! [illegible]
"[illegible]
"[illegible]. કુદરત! [illegible]
"[illegible] દુઃખનું ~~[illegible]~~
"[illegible]
"[illegible] છે. [illegible] દુઃખ [illegible]
"[illegible]
"[illegible] દુઃખો [illegible]
G.2 "[illegible]. ~~[illegible]~~ [illegible]
"[illegible]. [illegible]
"દુઃખ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
"[illegible] છે. દુઃખ [illegible]
"[illegible] દુઃખનું [illegible] છે.

~~"He that lacks time to mourn~~ lacks time
"He that lacks time to mourn lacks time to mend!
"Eternity mourns that. 'Tis an ill cure
"For life's worst ills to have no time to feel them.
"Where sorrow's held intrusive and turn'd out,
"There wisdom will not enter, nor true power,
"Nor aught that dignifies humanity.[1]

"કુદરત! ~~[illegible]~~ [illegible] દુઃખ [illegible]
[illegible]! [illegible]

1. Sir H. Taylor.

"મહાત્માઓનાં સત્ય નહિ દુઃખમાંથી [illegible]"
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] દુઃખમાંથી ન [illegible] [illegible] આ [illegible] [illegible] [illegible]
"છે.

"કુદરત! તું [illegible] નહિ [illegible] મૂર્તિ [illegible]
"[illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible]

"Woman's at best a contradiction still![1]"

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
"[illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible]! [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] ના [illegible]!"

---

[1] Pope's moral Essays.

પ્રકરણ ૩ (૧)

મિત્ર કે પ્રિયા!

प्रेयो मित्रं बन्धुता वा समग्रा सर्वे कामाः शेवधिर्जीवितं च
स्त्रीणां भर्ता धर्मदाराश्च पुंसाम् ॥ - भवभूति

([illegible] ધર્મપત્ની, પતિ [illegible] મિત્ર છે, સર્વ [illegible] છે, સર્વ [illegible] છે, સર્વ [illegible] છે, તો પતિનું [illegible])

પોતે ઉછેરેલું [illegible] સંસારને [illegible]

મનુષ્ય કેવી રીતે તજી શકે છે [illegible] અને પોતે તેને ફેરવતું [illegible] છે [illegible] તેનું [illegible] ફરતો ફરતો એ [illegible] પાણી [illegible] [illegible] રાખો [illegible] [illegible] [illegible] પોતાના [illegible] અને સંગત-સ્વજનોના [illegible] [illegible] [illegible] રહી, બહાર રહીને [illegible] લાગશે.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

આમ્રવનોમાં ટહુકો કરે એવી ઘૂઘરી, એની આગ ફેલાવે
ગાને, ~~[illegible]~~ અનવરત પણ ~~[illegible]~~ ગાજે ઉદ્વેલિત
સ્મિતાને, પહેલાંમાં બાળની કૂજનમાં સ્વરલહરીઓ ઉછળે
વહી ગયું, લાલ કર્યું, નાચિકાનીલી કર્યું, દબાવ્યું કર્યું, [illegible]
કર્યું, શીઘ્રગમન કર્યું, અને અંતે અટકેલું [illegible]
[illegible] કર્યું. [illegible] [illegible] કૂજનમાં અને [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] લાગી
અને કુંજો [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ તેમાં [illegible] [illegible] [illegible] તેમ [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ગભરાવવા લાગી.

"ઓહો, રે ટહુકાર! [illegible] કુહુકુહુ કરતો!
[illegible] માં ટહુકાર, આ ર [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] લઈ ઘાવ, નાકમાં [illegible] [illegible]!
[illegible] [illegible] પર આવ! આંખમાં નીર ભરાયાં!
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible]!
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible]!
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]!"
[illegible] [illegible] રે [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]!

"કુહૂ! કુહૂ!
" પિયા! તું ક્યાંક છોડી દે!
[illegible] [illegible] [illegible]!
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible]!
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!

---

૧ નાટ્ય કવિતા.

નહિ સંસારના ભીતિ;
અને સંસારની રીતિ.
હવે [illegible] ઊંમાં નહિ ફરે!
હવે દુનિયામાં નહિ કરે!
[illegible] રાગાં સંસારનાં છાયાં;
ઝુરવાં તિમિરે નવ છાયાં.
સુરવટ ન સાધુની ઝોળી;
ધરી શિર - ટાટ ના - ઝોળી.
હવે વિઘ્નમાત્રે ન રડ્યા,
પ્રિયા, સંગિત, ની, ના પડ્યા!
પ્રિયા, સહિ શોક છોડી દે!
જડાયી ના ઝૂંપાંનું આ હૃદયે!
પ્રિયા! સહિ શોક ભૂલી જું! ||
[illegible] પરાર્થે વિશ્વ ભૂલી હું.

નવા [illegible] જુના હૃદયમાંથી આ નવા ઉદ્ગાર [illegible] નવા [illegible] પંખી ભણતા હતા સંધ્યામાં [illegible] આશ્ચર્યથી [illegible] સાંભળી સાક્ષી તે તેને તે પ્રેરવા લાગ્યા. [illegible] [illegible] કુમુદની આંખોમાં આંસુ છે કે નહિ તે [illegible] આવરણ [illegible] ન હતું, પણ તેનું શરીર [illegible], જાણે રંગ [illegible] વગર [illegible], તે [illegible] — ચંદ્રમાં [illegible] [illegible], ઉપર ઊભેલી આંખોથી, કંઈ કંઈ [illegible] [illegible]. સાંજની [illegible] રહ્યો તે કુમુદ [illegible] [illegible] તે [illegible] જઈ [illegible] તે [illegible] વૈરાગ્યની મૂર્તિ — [illegible] [illegible] ઠરીને [illegible] હૃદયમાં પવિત્ર સંસ્કારો [illegible] "સુન્દરગિરિ, સરસ્વતીચંદ્ર આવ્યો — પણ કુમુદનું [illegible]

એના આગળ ઊભો રહી ગયા, [illegible]

ત્યાં સંભળાયું કે

"બાપુ! બાળક શું આગળ જેમ રહે! — [illegible]

ભૂલી જાવ! તમારા બાળ મોટા થઈ ગયા! મોટા

મોટા થઈ ગયા!"

ઢીંગલી વાતોમાં ગયા સંભળ [illegible]

[illegible] ચાલવા લાગ્યું અને ગુફાઓનાં ઘણાં [illegible] [illegible].

સુરસ્વતીચંદ્ર [illegible] [illegible] અને [illegible] વાતોમાં [illegible]

વિચારોમાં પડી ગયો અને [illegible] [illegible] [illegible]

મગન થયા. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

સ્વર સંભળાયો: —

"જય મહારાજ! આજ્ઞા હોય તો ઉપર આવું."

"ભલે આવો." સુરસ્વતીચંદ્ર [illegible] [illegible]

બોલ્યો કે અને રાધેદાસ ઉપર આવ્યો.

રાધે. — જય મહારાજ, [illegible] [illegible] [illegible]

છે કે આપના પ્રિય મિત્ર [illegible] [illegible] [illegible]

આવશે અને [illegible] [illegible] [illegible] આપવા [illegible]: [illegible]

"આવીશ જ્યાં હું છું ત્યાં જ [illegible]"

આવા સુરસ્વતીચંદ્રે [illegible] ઉત્તર દીધો.

રાધે. — [illegible] આજ્ઞા.

રાધેદાસ ગયો. [illegible]

[illegible] સુરસ્વતીચંદ્ર વિચારમાં પડ્યો.

"[illegible], [illegible] આવશે — [illegible] [illegible] [illegible]

એ પ્રસંગે શું કરવું? મિત્રના સમાગમકાળને વિય-
ના વિયોગનો પ્રસંગ કરવો! કુદરતના સ્વાભા-
વિકતાને કારણે, આપણા આગ્રહને લીધે, તેને અટકા-
વવા દૂર કરવા ઇચ્છું નહીં. પણ સંસારની દૃષ્ટિએ મિત્ર
અને આત્મીય દૃષ્ટિએ અપરિચિત મિત્ર કુદરતને લીધે
લઈ શકે શા શા અંકુશ નથી મૂકે અને મારા જીવનમાં
એ મિત્રની પ્રીતિમાં શાં શાં વિઘ્ન નથી આવે!
મારા પોતાના નાટકના એ પરિણામથી હું શા
માટે ડરું છું? પ્રિય કુદરત! તારા સંપ્રદાયની
અનુકૂળતા તેને ગૂઢ રહસ્યમાં જ હશે, તારે
એ મિત્રથી અદૃશ્ય કરી દેશે, તો તેની ગરજે
ત્યારે મારે છે તે તરફ વંડ મિત્રને માટે હશે.
ત્યારે તેને મળવાની ઇચ્છા હશે તો તો
ત્યારે મારે કાંઈ વિચારવાનું જ નથી. મિત્ર મારી કસોટી
પરીક્ષા કરશે તો મને આઘાત? ઊલટું એ કુદરત
યોગનું તેને એ અનિવાર્ય કરશે એ
મારી કૃપામાં અદ્ભુત રહસ્ય છે, તે મારા પ્રીતિમાં
ઊલટો આનંદ આપશે. મિત્ર મારી અવજ્ઞા પરીક્ષા કરી
તો મારો ત્યાગ કરશે, તે મેં તો અગાઉ ત્યાગ કર્યો તે
છે તે હું મારો ત્યાગ ભાગ્યે જ કોઈ કરે તેમાં શો
હાથ ફેલાવું! એ મારો ત્યાગ કરશે તો મારા કુદરત
એવા પતિનો પ્રીતિ દેવાનો નથી. સંસારના સંપ્રદાયના તેમાં
અનુભવ એ વિશુદ્ધ એ સંપ્રદાયથી ઇતરાદ તેમાં

એની પ્રતીતિ હવે શી રીતે કરાવવી? ઈશ્વર સાથે હું
સનાતન ધર્મ ~~[illegible]~~ કે ~~[illegible]~~ બંધાયેલો છું તે બંધાયેલો છું
તે ધર્મનો વિરુદ્ધ ~~[illegible]~~ ચાલે છે તો તેનો સત્કાર
~~[illegible]~~ છે તે ~~[illegible]~~ તેનો અતિક્રમ કરવા
ભિન્ન મિત્ર ~~[illegible]~~ સાથેના ધર્મનો તેટલો સત્કાર કરી
તેટલો કરીશ તે નહિ કરી તેટલો ત્યાગ કરું. ~~[illegible]~~
બંધુઓનો સનાતન ધર્મ આ માર્ગે મને ~~[illegible]~~ દોરી
જાય છે તો બીજું કાંઈ વિચારવાનું નથી; ~~બંધુઓ~~!
બંધુઓ! તમારા સનાતન ધર્મના અર્થ કરે ~~[illegible]~~
રૂઢિઓ છે, ~~[illegible], [illegible]~~ તે શુદ્ધ તેમ શાંતિના
~~[illegible]~~ કલ્યાણ ~~[illegible]~~ કરનારા હોય છે. ~~[illegible]~~
~~[illegible] તમારી [illegible]~~
~~[illegible]~~ તમારા
~~[illegible] શાસ્ત્રોનો [illegible]~~ નથી તે તે ગૂંચવાડાના-
ધર્મમાં ~~[illegible]~~ હાલના લાગે ગૂંચવાડા [illegible] હોય છે તેવી
હોય છે તે ~~[illegible]~~ જેવા સ્થૂલ અને સ્થાનિક હોય છે.
~~[illegible]~~ તેમનાં સમાધાન પણ સ્થૂલ અને સ્થાનિક
હોય છે કે એ ધર્મનાં પાલન ~~[illegible]~~ કરતાં અને
કલ્યાણકારક હોય છે — પણ ~~[illegible]~~ એ જ તે પાલન તો
તપ-રૂપ છે, એ જ તે બંધુઓને સિદ્ધ કરે છે, અને
એ જ તે બંધુઓનાં ગણતા નથી. પણ એ ધર્મ
જાણવામાં કે પાળવામાં આ તપ વિના ~~[illegible]~~ જેની
ગૂંચવાડો નથી — ઈશ્વર! ~~[illegible]~~ સ્વાર્થબુદ્ધિ એ અગાઉ
માટે એક તે તેમાં અને ધર્મમાં આપણે કેમ સ્થાનિકના
અને શું ~~[illegible]~~ આપણા સ્થૂલમાં અનુભવ છે!

~~[illegible]~~
[illegible] ધર્મ ~~[illegible]~~ એ
[illegible] પ્રાર્થના
[illegible]

પ્રકરણ ૩૮.

સ્વામીનાથનું હૃદયપૂર્વક હૃદયની ~~[illegible]~~ રચના.

I pass, like night, from land to land;
I have strange power of speech;
That moment that his face I see,
I know the man that must hear me;
To him my tale I teach. — Coleridge's Ancient Mariner

જાગતી કુસુમ ધારી ધારી કુસુમ આંખવડે [illegible] ગઈ

એની [illegible] સૌભાગ્ય [illegible] સંસ્કારદીપનું [illegible]
ઉપર એવી પતિ [illegible] સ્વપ્નોના પતિ ~~[illegible]~~ [illegible]
ધરિણીનો વાંચવા લાગી અને [illegible] પોતાના હૃદય-
ની દેવીના મનોનું [illegible] [illegible] છે અને કેવાં [illegible]
એની [illegible] તેના વિચાર કરવા લાગી. વિચારે વિચારે
એના સ્વપ્ન સામગ્રી [illegible] થઈ ને આવી [illegible]
[illegible] વિમાનમાં ગઈ. ~~[illegible]~~ [illegible] અને કુસુમના
ક્લિના એમાં [illegible] વિષુ [illegible] નહીં અને [illegible]
~~[illegible]~~ વિના [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] નહી. કુસુમ ને [illegible] સંસ્કારોનાં
એ પણ આત્મિક [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] તે સ્વપ્નમાં
[illegible] થઈ જ [illegible] હતી, અને [illegible] [illegible] તે [illegible] વિ-
[illegible] થઈ હતી તેવી જ રીતે [illegible] [illegible] હતી હતી.
[illegible] પણ માત્ર વિચારરૂપે જ [illegible] [illegible] તેના
~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ પાંચ છ વર્ષ પહેલાં તેના
વિચાર સમાપ્ત થવા તે તેને અને પોતાની [illegible] ઉપર [illegible]

[Left margin note, written sideways:]
[illegible] विगलज्जलधारिकां विभ्रती [illegible] ॥ २४ ॥
[illegible] कुसुमसदृशी [illegible] ॥ [illegible]

સુધી ચારે પાયાના સ્વાભિમાની ઈશ્વરને જોવા અને
એ ઉપયોગ-નિયમના ઉપર ધ્યાન ખેંચવાનો [illegible]
લાગ્યા. [illegible] "શરીરની શક્તિઓ [illegible]
ઉપયોગથી વધે છે તેમ મનની શક્તિઓ મનના
ઉપયોગથી વધે છે, અને [illegible] શરીર અને મનના
વિકાસથી [illegible] સંયુક્ત [illegible] સંસ્કારથી પામેલી શક્તિઓ
એક બીજાના [illegible] સંયુક્ત ઉપયોગથી વધે છે ઇત્યાદિ. સમુહ
માણસમાં ઉપયોગને રોકવાથી [illegible] આ સર્વ શક્તિઓ વધે
તે તે માણસની [illegible] મર્યાદા તજવાથી એ જ શક્તિઓ
એ જ ભોગ ઉત્પન્ન કરે છે. આ માણસનું [illegible]
આદિનાં લાગે છે, અજ્ઞાન આવી લાગ્યા,
[illegible] પાયાના [illegible] લાગે છે. એ શક્તિઓના [illegible]
ના વિકાસથી તે અનુભવોથી કોઈનું કલ્યાણ છે. સર્વ
સમયમાં, સર્વ સ્થળમાં, સર્વ ક્રિયાઓમાં, સર્વ [illegible], સર્વ
કાળમાં, સર્વ લોકમાં, અને સર્વ આત્મામાં, [illegible]
રહેવાથી આ કલ્યાણ અધિકાર છે અને તે [illegible] કલ્યાણ
અધિકાર છે. મ્હારા દરેકમાં આ [illegible] માણસના [illegible]
[illegible] છે તે [illegible] મ્હારા દરેક [illegible]
સર્વ શક્તિઓને [illegible] કરી શકે છે — તે શક્તિ [illegible]
મ્હારા [illegible] વિદ્યુત [illegible] અને [illegible] આ [illegible]
સર્વ [illegible] નિર્ગુણ [illegible] છે તેનું કારણ [illegible]
અને આ અશક્તિ! એ [illegible] અને [illegible]
[illegible] નથી. [illegible] આવી કોઈ માણસ અને [illegible]
માને છે કે [illegible] કે ન [illegible]

अविद्यैनो महदौ... लोके ... [illegible]

કાળુમાસમાં જ્યુ રહેતો છે તે ~~[struck]~~ પ્રમાણે આ દેશના લોકો
ફાગણ સુદ રાત્રિ સુધી રહીને જ્યુ — ~~[struck]~~ ...
રહેતાં છે — આનંદ રહેતાં છે. તેમનો જ્યુ દેવનો
પ્રગટ કરવાં, આનંદનો ભોગ ~~[struck]~~ કરવાં કરાવવાં,
~~[struck]~~ — એ હવે મારી સાહિત્યનું મારામાં
અને મારી ~~[struck]~~ (સ્વરૂપની) મહોત્સવ — તેમનો (સાહિત્યભાવની સિદ્ધિ) માટે હું પૂરો
પ્રગટ કરીશ, અને ધર્મ-વિચારના આધાર પામીશ,
અને એ મહોત્સવમાં આહુતિનો આપીશ! 2

"આનંદ રહેશે ગુરુ રાત્રિ નિરંતર
ફરી ફાગણમાં સ્નેહ રહીને;
ને એ આનંદ ભોગવું હવે હું.
આનંદ ભોગ ભોગ! ભોગ!
આનંદ ભોગવવા હું અધિકારી!
લક્ષ્મી મારી ભક્ત કરે!
ભાગ્ય તે ખૂબ ભાગ્ય હો, આ!
ભક્તિ વિભૂતિ હરી કરી!
એ સંસારની કરી ઇતિહાસ કે
હું સંસાર-સાગરના તરી,
આનંદનો સાથી ભાગું હું;
એ જ રસ વૈરાગ્ય તણો."

આ કવિતા ~~[struck]~~ ગાતાં ગાતાં ઉત્સાહમાં ઉભા
થઈને હતો, ઉત્સાહમાં આવી ટાઢ ઉંચા કરી કરી
ફરી ફરી ગાતો હતો, અને પાછો આવે છે તે તો
સાંભળી છે કે તેની તેનો વિચાર ~~[struck]~~ કર્યા વિના ઉભો
રહી આનંદમાં જોઈ ગાતો હતો. ~~[struck]~~ પૂરા સૌનો

૧ ...

૨૧

સ્વપ્ન - સાધ્વીજન અલખપુરી[illegible] ના કલ્યાણગિરિની [illegible]

કુમુદ એની પાછળ આવી [illegible] આવી ઊભી

ઊભી ઊભી

રહી હતી, મોહનીમાં [illegible] આગળ હતી તે દેહમાં

નાનું બાળક [illegible] પડેલો હતો, મોહનીવારે સરસ્વતીચંદ્ર-

ના [illegible] કરી [illegible]

ઓટામાં બેઠા હતા તે મોહનીવારે વિહારપુરી કુસુમ

હતી, [illegible] હાથ [illegible]

ની કુમુદ પોતાના ડાબા હાથ [illegible] આ સર્વ સ્વપ્ન-

માં આંખો [illegible] ઊભી રહી હતી. [illegible]

[illegible] વિહારપુરી, આંખો [illegible], આગળ આવી [illegible]

[illegible] પગે પડી.

[illegible] સમજ્યો [illegible]

સરસ્વતીચંદ્ર [illegible] [illegible]

કુસુમ

[illegible] પોતાને [illegible] કરવા લાગ્યો [illegible]

કુમુદ [illegible] [illegible] હાથમાં [illegible]

"કુમુદસુંદરી! [illegible] - [illegible]

[illegible] [illegible]

નહીં [illegible] [illegible]

[illegible] ઉંઘ."

"મને [illegible], [illegible]

કુમુદ [illegible] "[illegible] કરી [illegible], હું [illegible]

ઉભી ઉભી "[illegible]

[illegible] "[illegible]

[illegible] "[illegible] ના [illegible]

"કલ્યાણગિરિની [illegible] કરી [illegible]

૧. પોતાનો [illegible] soliloquy.

૧૧૩૯

"આ પવિત્ર [illegible] ઉચ્ચારનો સ્પર્શ કરાવ્યો છે
"એવા સન્નિધાનથી કે મ્હારા ઉદ્ગારનો કોઈ સાથ-
"પવિત્ર માર્ગે આપ મને લઈ જાવ, અને એમાં ઈશ્વર કે
"આધુનિક કોઈ [illegible] હાથ ન હોય
"અને મ્હારું કલ્યાણ થાય એવું કરવા આવો.
"[illegible] સંસારને આપ [illegible] ગણો છો તો હું પણ તેને
"[illegible] ન ગણું છું, પણ મ્હારા શરીરને વિના તેમાં સમજવો
"નહીં તો [illegible] આ પ્રવૃત્તિ [illegible] વધારે [illegible]
"મ્હારી કુદરતી શક્તિ [illegible]
"[illegible] ગઈ! મ્હારા [illegible] છે! મ્હારા
"[illegible] ઉપર એવી તો એવી [illegible]
"શક્તિ, મ્હારા વિચારને, અને મ્હારાં [illegible]
"આપ [illegible] કરો અને મને માત્ર [illegible] / એ વિના
"[illegible] શક્તિ આપો
"[illegible] [illegible] નહીં લઈશું."
"[illegible] વધારે [illegible] મ્હારે હવે નહીં [illegible]
[illegible] કરવા લાગ્યો:
અને [illegible] હાથ જોડી [illegible] ન [illegible]
"[illegible]! તમારી શક્તિ અને પાલન કરીએ
"કરો. આ મ્હારી [illegible]
"[illegible] તમારા [illegible]
"[illegible] ઉપર આપની [illegible] શક્તિ [illegible]
"[illegible] કરવા [illegible] — આ તમારા શક્તિ [illegible]
"[illegible] આપણે [illegible] આપના [illegible] આ શક્તિ [illegible]
"[illegible] એવી વધારે કરવા [illegible]. [illegible]
"[illegible] નહીં [illegible] તેને હવે [illegible] [illegible] તમારે
"[illegible] [illegible] અને આવે છે તો મ્હારે

"કંઈ પણ સેવાનો ~~[illegible]~~ કરવાનો પ્રસંગ ન રહ્યો
"સ્થૂળ દેહે. માટે શક્તિ અનુસાર કંઈ મળે તેનો
"ઉપયોગ કરું તો સારું."

કુંવર તેનું જોઈ ભાવથી બોલી ઊઠ્યા: "તેં કાંઈ-
"માં લઈ આવે. આપણે શી વાત કરવી તે મને કંઈ
"સૂઝતાં નથી."

સેવક — મને શીખ ~~[illegible]~~ સ્પષ્ટ કંઈ બોલો તો હું સમજું.

કુંવર — આપ બોલો એટલે હું બોલીશ.

સેવક — સારો, બોલ્યા બોલો. ~~[illegible]~~ પ્રશ્ન પૂછું કે આપ-
આપને મને શી ઉપદેશ કર્યો?

કુંવર — તમે ~~[illegible]~~ મારા સ્વામીને સ્વામી ગણ્યા
નથી તો તમને ઉપદેશ શો કરવો!

સેવક — પણ તે સ્વામી હોય તો શી વિધિ સાચે તેમ પાળે
પ્રસંગે પાળે છે?

કુંવર — ~~[illegible]~~ સેવાની ભાવ આવું હોય તે કામ [illegible] સ્વામીનો સંબંધ પ્રમાણે તો ~~[illegible]~~ [illegible]
સ્નાન કરાવે છે; તે ~~[illegible]~~ આવે સ્નાન કરાવે છે. સ્થૂળ શરીર પણ
સ્પર્શ કરનારને ~~[illegible]~~ સ્નાન કરાવે છે. પતિના સ્થૂળ શરીરને આપ ગણી
વિધવાઓ શીઘ્ર કરતા નથી. વિધવાઓ સ્થૂળ શરીરના મૂળતત્ત્વ માત્ર ધાર્મિક વિયોગ
~~[illegible]~~ તેમ સ્થૂળ શરીરના મૂળતત્ત્વ માત્ર કોઈ પણ સંગીનો ~~[illegible]~~ સંબંધ-
રૂપ ગણે છે અને સ્થૂળ શરીરનો કોઈ પણ સંગીનો, પતિસંયોગના સંસ્કાર
નથી. ~~[illegible]~~ કંઈ [illegible] અને કરકંકણને, પતિસંયોગના કર્યા,
રીતે સ્મારક ગણી, ~~[illegible]~~ પતિના ભાવની પછી ભાવના કરે છે,
અને બાકીના કૃત્રિમ અલંકારોને તો ~~[illegible]~~ તેમ

૧૧૪૧

સંયોગકાળે પણ પીરસ્યાં નથી તો વિયોગમાં તેનો ત્યાગ કાંઈ હતો નહીં. ~~[illegible]~~ આમ ત્રણેના સાધુ શોકનો ત્યાગ કરવો એ સાધુજીવનનું રહસ્ય ગણાય છે અને અંત-ર્ધ્યાને પતિના સૂક્ષ્મ શરીરનો યોગ ભોગવી શકાય છે. તેમની સૂક્ષ્મ પ્રીતિનાં અદ્વૈતથી આ યોગ વૈધવ્યકાળમાં સાધે એવું શક્ય છે તો [illegible] કરવો ~~[illegible]~~ પડતો નથી. તેમના વચનમાં આતુરતા અને આપની આજ્ઞાથી તેમનું મન પાછું આ કન્યા મેં ધારી છે - [illegible]

શ્ર૦ — મૂલકનો વિયોગ ગણી ~~[illegible]~~ તેઓ સાધુજીવન એટલે છે ~~[illegible]~~ તે કેટલો ત્યાગ કરતાં નથી એવું મારા મનમાં છે - વિયોગકાળે એવા સાધુજીવનની રચનાનો અંશ [illegible] છે - તે કોઈ ૧ મેઘદૂતમાં છે તે એની પળાય છે.

કુમા૦ — તે ખરું છે. ~~[illegible]~~ એ સંસારીઓને નથી સમજાતી વિયોગના ધર્મ તે નથી સમજાતી સંયોગના મર્મ! ~~[illegible]~~ એ સાવ પતિવ્રતાના પત્નીને ~~[illegible]~~ વચ્ચેથી ગણી અમારે છે કે દમ્પતીની પ્રીતિ અને પણ પ્રકારે પાણી તો તેને સ્વાધ્યાયના ભાગ ગણે છે! સાધુજનો એવી આ [illegible] આ કન્યા ધારી પ્રમાણે છે. મને તો કંઈ સમજાતું ના પડતું. [illegible] અને એમાં આ છું. મારા કંઈ છે કે તેથી તેનો હું [illegible] સમજાવ્યું નથી. મારા અંતઃકરણમાં કુળ આચારના વિધિની વાત સમજાતી નથી. તમે સાધુઓ

શ્ર૦ — તેથી જ તમે સાધુતાને પામ્યા છો.

---

१. आद्ये बद्धा विरहदिवसे या शिखा दाम हित्वा
शापस्यान्ते विगलितशुचा तां मयोद्वेष्टनीयाम् ।
स्पर्शक्लिष्टामयमितनखेनासकृत्सारयन्तीं
गण्डाभोगात्कठिनविषमामेकवेणीं करेण ॥

કુરૂઢ૦ — મને આપની સેવા શિવાય હવે તો મારો
બીજું કામ નથી.

રાજ૦ — હું માનું છું તે કહું છું.

કુરૂઢ૦ — આપના જેવા ગુરુજનોનાં સેવન સંભાળવા
કહીશ ~~ક~~ અગાઉથી છે તે મારે બીજું ધ્યાનમાં
~~મને~~ કુરાવો.

રાજ૦ — તો શિરદાર ~~ક~~ આગ્રહનો મને ~~હતો કે આપ~~
છેલ્લો નિર્ણય કરી હતો કે આપણે હવે કેવી રીતે રહેવું છે
તે કેવો આચાર પાળવો છે? કારણ આપણે અનુકૂળતા
આપણી તેની પાસે હું તો સ્પષ્ટ જ છું કે તમારે શુદ્ધ
~~રહેવું અનુકૂળ~~ છે કે સ્પષ્ટ રહેવું અનુકૂળ છે!

કુરૂઢ૦ — આપના જેવ સાધના જેવા જ ગુરુજન હોય,
પણ મારા જિનમાંથી સંસારની લાલસા તે સંસારનું બધું
આવતું નથી. મને મારી જનનાર ~~મને~~ માતાપિતા મને બાળ
પણે આજ રહેતી લાગણી તો મારે માટે શી શી કરવા
નથી કરે! ~~મ~~ આજના મને બાળપણથી આપ મને રેડતું રહી
મારી વિશુદ્ધિનું પોષણ કરી રહ્યા છો તે હવે મારી
~~ગુરુજનોના~~ આપણને આધાર આપનાર ગુરુજનોની
કેટલી અપકીર્તિ થશે? આપ જેવાને લાગે મારા કરતાં
છે એ તે મને દુઃખાવે છે. મારાં માતાપિતા આ જોઈ લાગે
કેટલાં દુઃખ થશે તે પોતાની પ્રતિજ્ઞાનો કેવો નાશ થયો
માનશે તે વિચારું છું ત્યારે તો હૃદય કોઈ રીતે કહ્યું નથી માનતું.
મારા દુઃખો સરસરાળ કેટલાં દુઃખો થશે તેના કરતાં તો
કરી ~~પણ~~ પણ નથી કોઈ નથી. ~~મ~~ સંસાર દુઃખ દુઃખનો

મુકેલો જાણું. તેઓ જ સર્વનું કરનારા છે. ૧૧૨૩

સર૰ — તમે કહો છો તે સત્ય છે તે તે સમયને સત્ય નો માર્ગ તો એટલો જ છે કે આપણે તો હરિઇચ્છાનિર્માણ માં તે સ્વભાવ તો કુમુદબહેનમાંથી પાછો તમારે અનુસારે માગ શું તે આપણું ચન્દ્રકુમુદનો કેવળ દાંપત્ય પ્રીતિથી અંતિમ માનવો.

કુમુદ૰ — હરિ! હરિ! એ ન કહો તો સારું.

સરસ્વ૰ — ભિક્ષા ન કરશો. મેં તમારા મનનું બધું સાંભળવાને અંગે માર્ગ જાણ્યો.

કુમુદ૰ — આપણે ઘણો વિચાર કરી લીધો. હવે એવું ન બને કે આપ કહો છો એવું અનુકૂળ માન ન થઈ શકે તો સારું. તેવું જાણવું તે તે પણ અનુકૂળ બુદ્ધિ રહી તે સાધવું. હવે બીજા માર્ગ જણાતો નથી. આપ કહો તો હું કરવા તૈયાર છું. આપ કહો તે મારે કોઈ નહીં. આપણાં જ હું તૈયાર છું.

સર૰ — હું કુમુદ રાજા જાણતો નથી. આપણાં ચરિત્ર ઉપર અધિકાર હવે બહેન આપણો સર્વ કહી સુન્દરગિરિ ઉપર ઉભો તે જ કાળે મારાં નામ ગયું છે તે જ કાળે મારાં મન અને ધર્મ ઉપર અધિકાર હું કહેવાનું. હું હવે આપની બહેન તમે અનુમાન કરવાનું. તમને જાણનાર એવી જનોને તમને આજ્ઞા કરવાને તમે કહી તે તમારાં માતાપિતા તમને સોંપનાર તેમના સમાગમમાં રહેવાને જાઓ, તેઓને પાછાં. તમે મારાં રાખવા ઇચ્છો છો, તે અધિકાર તેઓ પાસે. તમે અનુજ્ઞા આપણાં ને સંસારનું કે કોઈનું ભય નથી. આપણી આપણાં તમારાં મન છે તેને સ્વીકારી એ સર્વ પછી અધિકાર તમારાં

પાલિતાણા કરી મુંબઈનગરીમાં ~~[illegible]~~ લઈને બધરાઈ
મીઠું તો તેમ કરવા ~~[illegible]~~ અને સાહેબ મારા. મને તો એ
તો મારી પ્રાણપ્રિયાની મુલાકાત તો તે વિના બોલ્યો
પણ નહીં. તેમાં વળી નહીં પણ જાણે છે, તે આવડાં મહાપ્રિયને ભેટવા
[illegible] સાથે ઘણી [illegible] તો [illegible] મળી વિના મળે [illegible]. આપણી બાળકા પ્રાણપ્રિયા-
કુરંગ વિયોગનું દુઃખ. [illegible] કરે છે.
શોધનમાં જ [illegible] ઉતાવળા રાજા આ તો

રાજ૦— ~~[illegible]~~ આટલું બધું ઉતાવળા
~~[illegible]~~ શંકા શા માટે કરો છો! એક મારી અરજ કાનમાં ધરો.
હું તો પ્રીતિ કરે તે
હોય તો શા માટે બોલાં નહીં? મારી બાળા કે પ્રીતિ કરે તે
કહો તે તેમ મળીને રહી છે તો હવે તેમાં શા કારણે
શંકા ~~[illegible]~~ રાખો છો! પ્રીતિના સિદ્ધિ માટે પ્રાણપ્રિયાની પણ કે
સિદ્ધિ આવી આવી ~~[illegible]~~ વાત હોય તો શા માટે ના કહું? કહેવું છે
~~[illegible]~~ તમારી વિરહના આવા નહીં ~~[illegible]~~ કાંઈ દુઃખ
સાંભળતું નથી.

કુરંગ૦— તો આ પ્રાણપ્રિયાનું નામ દઈ પરણો તો
અને એનો એકરૂપ તમારા મનમાંથી દૂર થાય તો તે જ
ગમે તો પ્રાણપ્રિયની મળતી તે વાત તો મારા મનમાં
પ્રીતિ કે કૃપા કરી મળતી. મારે માટે આટલું ~~[illegible]~~ દુઃખ કરો.
તેમ ન કરવું એવી વાત કહેવું

રાજ૦— તેને પણ રમણીય કહેવું એવી આટલા
પ્રીતિના ~~[illegible]~~ તમારી પ્રીતિના
પ્રેમિકા ભોગી છું. ~~[illegible]~~
આટલામાં હવે કશું દુઃખ નહીં.

કુરંગ૦— આજ કહીને એમ દેખાવું કે જે ભાઈ પણાનું મા-
ફક હોય તેને ગમતું તે વિરહવાળા એવા બહાણે છે
વિરહવાળી આટલી દશા દેખાય છે. હવે આ વાત ન કહે તો

મિત્રતાની ભાવના સાથે ~~ઉ~~ ઉપયોગ કરી છે. તમે ૧૧૪૫

ફરી ગ૦ ગ૦ — તો હું પકડાઈ જઈશ તો તમારો સંબંધ ગયો

તો પકડ કરવી પડશે ને ગાંધી તો શુદ્ધ રાખવો પડશે

ને એમાંથી શું કરવું તે પ્રશ્ન રહેશે. આ બધી અનિશ્ચિત-

તાને પરિણામે કંઈક પ્રાપ્ત થશે તે તેમને પૂછજો.

કુરૈ૦ — હું તો મારો ~~[illegible]~~ + બાબત, અને આપને

શુદ્ધ રાખવા જ ઈચ્છું છું + બાબત મને ~~[illegible]~~ ઉપયોગી લાગે

~~[illegible]~~ તેટલી તો મારે જાણવાની છે જ સમજાવો. આપણે

દૂર રહી ભલે શકું ~~[illegible]~~ એમ નહીં, તો આપની પાસે પકડ

પછી રહી કેવળ સ્વતંત્ર પ્રીતિનો સંબંધ રાખીશ તો પણ

બાબત આપ કાંઈ કરશો તે માતાપિતા અને સગાંવહાલાં કંઈ

કરી ~~[illegible]~~ તે બાબતો શરૂઆતથી મારામાં નહીં — તે બાબત

કરવું પડશે.

કુરૈ૦ — પાછી રહી સ્થિતિ એની સાચવવા માટે ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ આ રહીશો ~~[illegible]~~ ^ભા ભલામણ તે બાબત કાગળો ~~[illegible]~~

શિક્ષણથી રહી કુલી ભલામણો છે તેમ તમ પણ ભલામણો

એવી નથી ખોટું લાગે છે.

કુરૈ૦ — એ ખોટું ગણી નહીં.

ગ૦ — કામ આવશે એ ખોટું ~~[illegible]~~ ^ઉપર કરીશું.

કુરૈ૦ — આપની છાની ^એટલી ~~[illegible]~~ રાખવાની રહી. મારો તો

તેમ પણ રાખવાની નહીં. ^આવાં

ગ૦ — આપણા લોકો ^ સાધુઓએ સમજાવવા માટે

પ્રયત્ન કરીશું.

કુરૈ૦ — તેમ કરવા જતાં આપને રાજકારણની દુનિયાં

કરાઈ જશે તો ~~[illegible]~~ સ્વરાજમાં એ દુરાચાર ફેલાવાં

---

१. कभी रहेगा नहीं बातों साधुओं दुनिया जैसा।

આદિનું દવા ~~[illegible]~~ તેમાંનું એકે પણ ~~[illegible]~~ આ બાબતમાં ખાતરીપૂર્વક
આવે એમ નથી. મારી કુદરત તો એ કુદરતનો જ કરે છે. એ
~~[illegible]~~ સમભાવનાતે સ્વભાવથી ~~[illegible]~~ બનાવવા બેસે તેનું
~~[illegible]~~ આવું કામ પણ ગમે તે પરંતુ કરી સ્વાર્થ રહિત છીએ તો
એટલું તેને મદદ કરવાને તત્પર છીએ.

પ્ર૦ — એવું અનુમાન આપ નથી કરાવતા છો. તો શું
કે તમારા કુદરતને દીવા મારફત સમજાવવા માગો? બાકી
~~[illegible]~~ મારી બુદ્ધિ નડતી છે ત્યાં તમારા કુદરતને જુદામાં
કુદરત બાધ નથી તે ~~[illegible]~~ તેની ~~[illegible]~~ વિના બીજા કોઈને જુદામાં
દેખાતું નથી.

ઉત્તર૦ — શું કરવાનું ~~[illegible]~~ માં મારી છાતી નથી એવો તેવું
જાણું છું પણ શું કરવામાં આવશે તે જાણતું નથી. આપ ~~[illegible]~~
ઇચ્છું છું પણ શું કરવામાં ~~[illegible]~~ શક્તિ ~~[illegible]~~ મળ કોઈ દેશકાળ — પણ
~~[illegible]~~ લોકોનું કલ્યાણ કરવાને શક્તિ ~~[illegible]~~ એમ નથી. એ કલ્યાણ કરવો
તે લોકોમાં મદદ કરવા વિના બીજો એમ નથી. એ કલ્યાણ કરવો ~~[illegible]~~
આપ મદદ કરવા માટે મારા શરીરમાં વિના સ્વાર્થ ~~[illegible]~~
આપ મદદ વિના ભાવે મારા શરીરમાં વિના સાચી જ્યાં નાના મોટા વાતો
રોકવાના નથી તે એવી રીતે આપણી સર્વ નાની મોટી બાબતો
સમજાવવા રોકવાને ~~[illegible]~~ આપણી કુદરત તેથી એ
આપણી આવશ્યક છે. છતાં ~~[illegible]~~ કુદરતના શરીરમાં ~~[illegible]~~
સાહિત્યકાર દેશો, બાજુની વિગતના પણ દેશો, તે ~~[illegible]~~ સર્વ
~~[illegible]~~ લોકોને પોતાના ધર્મની જુદામાંતે લોકો ~~[illegible]~~ સંસારમાં
લોકો બાબતી દેશી નાખશે. હું એવું ઇચ્છું છું કે આપ મારા શરીરને
મદદ કરો તે લોકોનું કલ્યાણ કરો — પણ મારા શરીરને
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ એ બાબત વિશે આપ કહો તો
આપ ~~[illegible]~~ આપના મનનું ~~[illegible]~~
મારા શરીરમાં ~~[illegible]~~ લોકોનાં ~~[illegible]~~ આપના વિના ~~[illegible]~~ પોતાનો દરેકનો
સ્વાર્થ દેવાનું નથી તો મારી ~~[illegible]~~

૧૧

તે નાજુક બાળાના કુરૂકુલ દઈ ગયા. ૧૧૨૪

~~[illegible] દિવસ [illegible]~~

સરસ્વતીચંદ્રે હાથમાંના બાળકને [illegible]

[illegible] ... રાતે તેને [illegible] [illegible] ...

આરતી ફરીવાર બાજવા : " આ મારા [illegible]!

" આ મારી કુમુદ! હવે કાંઈ વિચારવાનું રહ્યું

" નથી, હવે વિચારવાનો કંઈ પણ અર્થ બાકી નથી

" સંસારના સર્વ વ્યવહારો ને પોતાની જાત [illegible]

" આત્મ — મને કોઈનું ભય નથી, [illegible] કાંઈ [illegible]

" [illegible] કરતી ના [illegible] !

મારા વહાલા — મને ઉઠવા દે. [illegible] આંસુ [illegible]

[illegible] ઓળખી [illegible] [illegible]

કુમુદ ઉભી હતી [illegible] સરસ્વતીચંદ્રની આંખમાં આંસુ [illegible]

[illegible] લાગી. સરસ્વતીચંદ્રની [illegible] નહી [illegible]

આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] પોતાની [illegible]

[illegible] કુમુદની [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ને [illegible] [illegible] [illegible] આંસુ [illegible]

[illegible] [illegible] આંસુ [illegible] [illegible] પોતાના [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] કુમુદ [illegible] [illegible] [illegible] ને

[illegible] ને સરસ્વતીચંદ્રે પોતાના હાથમાં [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] હાથે [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

તે નાજુક બાબાના ચુંબન કરી ગયા.

~~[illegible]~~

ક્રમબદ્ધ હાથમાંના બાબાને [illegible]
[illegible] રાતે તેની [illegible] [illegible]
આવતાં ફૂંકવા લાગ્યો: "ઓ મારા રાજકુમાર!
"ઓ મારી ફૂલ! હવે કાંઈ વિચારવાનું રહ્યું
"નથી, મારે વિચારવાની કંઈ પણ જરૂર નથી
"ઈશ્વરના સર્વ ભંડારોની તું ચાવી છે
"આજ — મને કોઈનું ભય નથી, હું કોઈ [illegible]
"ઉલ્લંઘન કરતો નથી! એવા ભય વિના, એવા [illegible]
"પિતા, હું સર્વ રીતે તારો છું અને [illegible]
"કલ્યાણ કરવાને આવ્યો છું — તેમાં તારો [illegible]
"વિરુદ્ધ નથી જતું નહીં પણ [illegible] તારાં [illegible]
"મારા મંગળકાર્યમાં આવેલું છે! તારાં [illegible]
"તારે માટે નહીં — પણ મારે માટે અને મારા [illegible]
"બાબાની સિદ્ધિને માટે આવેલું છે! ઓ મારી
"ફૂલ! તું હવે [illegible] વચન! હું તારો છું!
"હું મારી નથી છું! [illegible] પવિત્ર [illegible]
"[illegible] સિદ્ધાંતના [illegible], અને [illegible] [illegible]
"વિચારે, જે બાળ સિદ્ધ કરી છે તેમાં [illegible] પણ [illegible]
"ન કરીશ!"

[illegible] શબ્દોમાંના [illegible] કે [illegible] એવા [illegible]
[illegible] [illegible] સાથે [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ સંપૂર્ણ વિનાશથી કે પોતાના ~~[illegible]~~ [illegible]
આશા-પુષ્પ ઉપર પડતી હિમવૃષ્ટિથી, દુઃખ અનુભવતી,
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ પોતાના ~~[illegible]~~ [illegible]
એના જ ઈચ્છાના આધારે, ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
છૂટી [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] દૂર [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] લાગી.

"[illegible] ફરજ! વિચાર ન [illegible] હું [illegible] [illegible]

"હા! ~~[illegible]~~ હું [illegible] [illegible] પણ
"વિચારવાનો હતો કે આપણે કરેલું એનામાં પણ [illegible] કે વિચાર
"[illegible] છે પણ [illegible]. આપના ~~[illegible]~~ [illegible] ધર્મ, આપની
"સેવાની [illegible] ધર્મ, આપના દુઃખનું કારણ [illegible] ~~[illegible]~~
"~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] નથી. ~~[illegible]~~ [illegible]
"એને ધર્મ [illegible] છે તે ~~[illegible]~~ ધર્મને માની હું [illegible] [illegible]
"[illegible] હું તેના જગતની સાથે [illegible], તૈયાર છું.
"ને સનાતન ધર્મ પ્રમાણે આપણું [illegible] છે, ~~[illegible]~~ ને આપણે
"[illegible] વિના [illegible] [illegible] વધી [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે, ને આપ [illegible]
"[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible], તો પછી [illegible] [illegible] હું [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આપને જ [illegible]! [illegible]-
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
"[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
"[illegible] [illegible] જ વિરોધ છે, તો હું પણ [illegible] [illegible]
"[illegible] ~~[illegible]~~ પણ [illegible] વિચાર [illegible] [illegible], [illegible]

"હું [illegible] હૃદયથી સ્વામીને સ્વીકારવા, સર્વ
"સ્વરાજનું સ્વરાજ [illegible] આપની પ્રીતિ છે તેને જ
"હવે સ્વીકારું છું! એ પ્રીતિ વિનાનો જ ઉપભોગ ફોગટ છે, [illegible]
"[illegible] અધિકારપદ-સ્થાન મુજ આપી, મારા હૃદય–
"શરીરનું એ જ વિનાશે અર્પણ હવે કરું તે [illegible] હવે
"એનાથી [illegible] પ્રીતિ મારો
"પ્રેમ સમાપ્ત કરે છે, અને હૃદય તો વિનાશે ખૂબ દુઃખ
"દુઃખના સ્વરૂપની પેઠે ઉદય જ હોયનું છે – [illegible]
"[illegible] અને આપના જેવા [illegible] અંદરના મનોબળવાળા આપ–
"ણને એ રોગને ઘણો ગણો છો! તો હવે હું હું
"ચિકિત્સા નથી! આપના [illegible] સ્નેહિલ પાસે મારો નાથ
"[illegible] દુઃખ દૂર કરો તો [illegible] આપનો એટલો સુખી રહેવા
"આપનાર મિત્ર આપના જેવા જ ઉત્તમ હોય તો
"હું પણ સ્વીકારું [illegible] બનાવીશ. હું મારા સર્વ
"આત્મા આપની સૂક્ષ્મ પ્રીતિથી દૂર કરી તે સૂક્ષ્મ
"પ્રીતિના સ્થૂલ ભોગના બંધનથી આપના આત્મ–
"હું દૂર રાખી શકીશ! મારા હૃદયમાંથી પ્રીતિનો ઉદ્ભવ
"[illegible] ઉભરી શકતી નથી તે કોઈ ઉભરી શકે તો
"નહીં, આપના સામેના પછી, દુઃખનો વિના સાથ આપની
"સૂર્ય પુષ્પને રાખે છે તે પુષ્પની પેઠે, હું આપને
"[illegible] પ્રેમ સ્વીકાર કરીશ! [illegible] હવે
"તે સાંભળી રહીશ, [illegible] વિનાશના દુઃખમાં હું
"રહીશ, પણ મારા પ્રેમનો સૌ [illegible] તે જ પાળીશ!

૧૧૫૭

"ઓ મ્હારા પ્રાણનાથ! આપ હવે મ્હારા સર્વ વિચારનો
"અંત કરી કેવળ લોકકલ્યાણનો જ વિચાર કરો. આપના
"હૃદયમાં જે દીર્ઘ અને લોક વ્યાપી રહ્યા છે તેમની હું
"સ્વપ્નની નથી થઈ — પણ જે દીર્ઘ અને લોકની સેવાને
"અર્થે આપ જે વ્રત માંડ્યા છે તેમાં હું આપની સહ-
"ધર્મચારિણી થઈશ! "આપની શાન્તિ અને વ્રતના સિદ્ધ
"[illegible] [illegible]! [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible]! આ હિન્દુસ્તાનની
"[illegible] [illegible] [illegible] કરતી [illegible]
"[illegible] [illegible] મ્હારા હૃદયનો [illegible] [illegible]
"હું [illegible] છું કે ~~[illegible]~~ [illegible]
"આ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
"તે ~~[illegible]~~ આપના [illegible] [illegible] [illegible]!"
"આપના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ૩૦

[illegible]

"Convinced as he was that "success in the modern world was to be obtained only by adaptation to the needs of modern life, he wished his fellow-Hindus to unite an inner light of Divine philosophy, drawn from the traditional sources, and generously interpreted, to a mastery of the physical sciences, and the means of material improvement." Jurist, statesman, scholar, orator, poet, lover of Nature, and meditative [illegible]

An Indian "Patriot"! Can we exist? Has ~~(wealthy)~~ higher aspirations and field for practical ~~(illegible)~~ opportunity? Are not the days of bitterness and rage over? Can not India & England live as one country with one dream?

On a poet's lips I slept,
Dreaming like a love-adept
In the sound his breathing kept.
Nor seeks nor finds he mortal blisses
But feeds on the aërial kisses

that "it is by the word and example of their own lives that India must be regenerated, and the moral endowments of her children made noble, serviceable for the ~~(illegible)~~ general welfare of mankind."

Frazer's Literary History of India on our late Mr. Justice Kashinath T. Telang.

Year by year the leaders of Indian thought in India spread their influence over ever-widening circles, though what the final result may be when these leaders, inspired with all the best of the spirit of the East and West, rise up to proclaim that East and West have met, and from the union new forms of thought, new modes of artistic expression, new ways of viewing life, new solutions of religious, social and moral problems have ~~been~~ produced ~~as~~ found, they must be, is one that ~~the~~ the world ~~teaches us to be watched with hope, not fear or doubt.~~

~~Ibid, on the Turning Point of Old and New.~~

The whole past history of the world teaches us to be watched with hope, not fear or doubt.

Ibid, on the Turning Point Old and New.

An Indian "Patriot"! Can he exist? ૧૯૪૨ Has he ~~[illegible]~~ for ~~[illegible]~~ higher aspirations and field for practical activity? Are not the days of bitterness and rage over? Can not India & England live as one country with one dream?

On a poets' lips I slept,
Dreaming like a love-adept
In the sound his breathing kept.
Nor seeks nor finds he mortal blisses
But feeds on the aërial kisses
Of shapes that haunt thoughts' wilderness,
He will watch from dawn to gloom
The lake-reflected sun illume
The yellow bees in the ivy bloom,
Nor heed nor see what things they be
But from these create he can
Forms more real than living man,
Nurslings of immortality -
One of these awakened me
And I sped to succour thee.
"A spirit of the mind"! ~~[illegible]~~
Shelley's Prometheus Unbound.

કવિના ઉપર પડેલ [illegible] તેનું [illegible]
[illegible] ઉપર [illegible], [illegible]
[illegible], [illegible]
[illegible], [illegible]
[illegible]

સૂર્યે આકાશમાં ~~[illegible]~~ પોતાનું તેજ ફેંકીને ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] રેખા [illegible] ઉગતી જતી હતી અને તે તેજમાં
આ સૂક્ષ્મ [illegible] અંતઃકરણમાં ઉગતી [illegible] હોય તેમ
[illegible] વાદળાં રંગીન [illegible] રંગીન [illegible] રાગિણી [illegible],
અને ~~[illegible]~~ એ રાગિણી આ [illegible] મિલન-પ્રિય [illegible]
[illegible] આનંદ [illegible] રાગિણીની [illegible]
[illegible]

"કુમુદ! પ્રિય કુમુદ! ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible]

"આ ~~[illegible]~~ [illegible]

"[illegible] નહિ [illegible]?" ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible]

કુમુદ — "[illegible] — [illegible]"

"[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] — [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

~~[illegible]~~ [illegible]

કુમુદ — [illegible]

[illegible]

[illegible] — [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

કુમુદ — [illegible]
[illegible]
~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible]!

50

1154

સર૦ — એ સત્ય છે. આ નાટક અને સત્ય પણ મિથ્યાત્વ

છે તેમ જાણી આપણું સંસારનાટક આપણા શરીર છોડી દેઈ

સૂક્ષ્મશરીરમાં
અને માત્ર સૂક્ષ્મ ~~[illegible]~~ સંન્યાસનો વિરાગનું પાન કરીએ.

કુમુદ૦ — પ્રાણસંકટમાં આ ~~[illegible]~~ નાટકનો છેક આપણી

હાલ મારી દશામાં ઉપકાર છે પણ તે દૂર[illegible] સમજાતા નથી

અને આપણા દેહ સત્યનો છેક પ્રાણ રહી આપણી હાનિ

અને આપણા દેહ સત્યનો છેક પ્રાણ કરી આપણી હાનિ

નથી! આપણા શરીરનાં ~~[illegible]~~ દમનનો છેક તો

નાંઈ રહીને છીએ.

સર૦ — ~~[illegible]~~ એમ જ. પ્રશ્નપરનાં

કુમુદ૦ — આપણે ~~[illegible]~~ આપણ ~~[illegible]~~ દેહ ભાગે, કરી આ

સત્યનું શું કલ્યાણ કરી શકીશું?

સર૦ — આપણે વિચાર એ વિચાર કરી શું આવા

દેહ ગયા છતાં તે હવે એ ~~[illegible]~~ સત્યના સાક્ષીરૂપ ભાવ

શરીરમાં અને ~~[illegible]~~ માનસિકમાં સિદ્ધાંતો આલિંગન કરીએ.

કુમુદ! તું સિદ્ધ મને લાગે છે તે નાંઈ ભાવ જાગતી

એવા ભાવનામાં નથી. અને હવે

કુમુદ૦ — ~~[illegible]~~ એ સિદ્ધિમાં જ જાગતી

ભાવ તેમ સંસારની સાથે સહ ઉદય કરી.

મા તેને ટાળીને સાથે સહ

સર૦ — ટાળ... ~~[illegible]~~ તે નાંઈ ઉગીને ભાગમાં તેને કુમુદે

કેઈ ગયા તે ગમે તો સિદ્ધાંતમાં એણે, રૂપને કે કુમુદ.

પડતું મૂકીને — પણ એનું મનસ્ક કુમુદના આત્માને ઉદ્દેશું

કરી રહી ગયું.

એની નિદ્રા ગાઢ હોવાથી. એના ~~[illegible]~~ નિદ્રાવશ દેહનું
મનુનાં ટેરવાં રમતાં હતાં અને પોપચાં ઉપર ભાર મુકતાં
હતાં. એની ~~[illegible]~~ મુઠીઓમાં પવન ભરાતો હતો. ~~[illegible]~~ કે
અર્ધ દબીને કૂદકા મારતા સ્વપ્ને ખિલખિલ કરતા હતા કે
વિચારવિના વિચાર કરતા હતા.

" માત્ર કૃષ્ણ મારી પ્રીતિ સ્વાર્થી હતી. ~~[illegible]~~
"લોક માત્રમાં સ્વાર્થી છે કે લોકોની દુનિયાકે ~~[illegible]~~ [illegible]
"~~[illegible]~~ બીજાની પ્રીતિ સ્વાર્થીની જ પ્રીતિ છે: [illegible]
"દુનિયાં એ પ્રીતિની ગાંઠે જ ટકે છે. મારી પ્રીતિ [illegible]
"[illegible] લોકોની વાતના નથી. ~~[illegible]~~ આ [illegible]
"ગા લીધું, એણે હાથે ખેંચીને [illegible] લીધું — [illegible]
"[illegible] મારી વાતના છે. [illegible] [illegible]
"[illegible] ભેટાં હતાં — [illegible] [illegible] [illegible]
"હું બેઠો છું — કે એના [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
"[illegible] જ્યાં છું એ [illegible]! [illegible]! [illegible] ~~[illegible]~~
"[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
"~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
"~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] હશે, એના [illegible] હશે, [illegible]
[illegible] એની [illegible] એના [illegible] હશે, [illegible]
એની [illegible] [illegible] હશે, [illegible] ~~[illegible]~~
એ [illegible] હશે [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible], એના [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ હશે. /
એની [illegible] [illegible] કરવામાં ~~[illegible]~~ [illegible]

"આહા! શો ચંદ્ર! આ ચંદ્ર ત્યારે [illegible] છે! 115

"મારે માટે આવું તે આવું ત્યારે છે,

[illegible] તે આવા તે આવા ગુણ રચના [illegible]

નિર્મળ છે, [illegible] પેઠે તે નિર્મળ પાણી,

તે એટલે વાતમાં હું મારાં એના દર્શન [illegible]

સ્નેહ ફૂટી — ને એનામાં [illegible] દરવિભાગ. આવી,

એનની [illegible] ના [illegible] — તેમાં [illegible]

નહીં — [illegible] નહીં. આવા રીતે એનામાં પોતાનું [illegible]

[illegible]! છે તે તેની [illegible] કરવા [illegible]

હું એનની સાથ [illegible] ને સ્નેહ [illegible]

[illegible] રહીશ! પછી એના મારા કે એનાં [illegible]

[illegible] તે મારામાં [illegible] ન [illegible]

[illegible] તે [illegible]!

"यदा [illegible] नाना मार्गे पश्यं न विषते

[illegible] हि किं नया

यदि समर्पये पापमपापिना [illegible]

"આ મહાત્માને [illegible] ને [illegible] સાથ [illegible]

"[illegible] આવું છે. હું [illegible] [illegible]! [illegible] કાંઈ

[illegible] નથી, [illegible] નથી, કે પવિત્ર નથી તેમાં આ [illegible]

[illegible] [illegible] છે, પવિત્રતા [illegible] છે, તે [illegible] છે. [illegible]

[illegible] એટલું ન કે એની [illegible] — [illegible] થયું, એ

[illegible] પછી [illegible] તેને માટે એનની [illegible]

તે એમાં [illegible]! એટલી [illegible]

તો તે [illegible]."

સરસ્વતીચંદ્રને [illegible] હાથ [illegible]

[illegible] છે [illegible]:

1. कान्तेव [illegible] कारणेन दासी

[illegible] माता [illegible]!

मनो [illegible] धात्री

"આકાશના ચંદ્ર! આ ચંદ્ર તારાથી વધારે છે!

"મ્હારે માટે આવું તે આવું લાગે છે,
"મ્હારે માટે આવા તે આવા લાગે છે!
"પુરી ઓમાન તે વિદુલા આ
"મ્હારી આંખોમાં ક્યારે ભરાયા આ!
"મને રડવાનાં નથી માનવું તે વિના,
"તેમના મ્હારે માટે આંસુ તો વિના!
"તેના ભાવમાં તેમની રહી પ્રિયતે,
"શોધ આંસુની ચંદ્ર ફુલ્લિત!
"એને માટે કુસુમને આપ્યું છે,
"એને માટે શોધ્યું તે ના ભાવે.
"ચંદ્ર! તેના લાગે ભાવ છે,
"મ્હારા ચંદ્રમાં કેટલા-રત્ન ભર્યા!"

ગાતું બંધ કરી રાધે ફૂલવાળા ફૂલવાળા ભાવના વિખરાયેલા વિના એ ફુલાવું એ જ હાથમાં ભરી રહી તે મસ્તકની ભાર એના ભાવનાને ભાવ્યા ન નહીં. અને ફૂલવાળાચંદ્ર રાખ્યો, ભાવના દેખાયાં, ભરી દેવા, તે જ્યાં સ્વચ્છ કરી ભરી ગયાં. એટલામાં એક છોડ કુંજ ભરી તે ભાવ છોડી ફુલ્લ ભરી. ફુલ્લ ભાવ ફુલ્લી.

"હવે આપણે મ્હારી વાતો કરવાનાં હોય. ભાવ છે ભાવ્યું નથી. આપ આપણું, ભાવુક છે
"મધુરિમાં ગાયનું છાંટે તે સમજાવો.

૨૦ — ઘણાં વર્ષનાં મ્હારાં અભિલાષ વિરહ કરવાનો માર્ગ આ સ્થાને અને તમારા સહુને ન વિરહ કરવા — અને રડવાના છે — ઘણું! અને એક વાર ... અને અંતઃકરણ ... ભરી વાતોના આવાગા

કે આપણાં ભજનનો આધાર [illegible] નથી કેમ 1154

થી કે ઈશ્વર તો સૂક્ષ્મ ઉપર પ્રશ્ન છે? [illegible] તેથી તો મારી

પ્રશ્નો તેને અનુકૂળ રહી મારી અભિપ્રાય [illegible]

રોકવાનું [illegible] ને મને સૂઝ્યું છે.

૬૬૬૦—નો આગ કે તેમ જ વાતને માટે અનુકૂળ

[illegible] મારી આપને સૂઝ્યાં છે તો એ [illegible] તેને માટે

નડ્યો નથી!

૬૭૦—નો આગ [illegible] તો [illegible] મારી છે ને તેમ

[illegible] તો [illegible] મારી છે. [illegible] જ [illegible] મારી

[illegible] છે માટે પૂછવાનું રહે છે. [illegible]

૬૬૬૦— [illegible] હૃદયનો [illegible] આપ [illegible]

[illegible] મારી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરી [illegible] [illegible]

[illegible] આવી છે એ મને છે; પણ [illegible] હૃદય [illegible]

[illegible] છે [illegible] તેનો [illegible] [illegible]! [illegible]

[illegible] [illegible] છે [illegible] તેનો રહે [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] હૃદયના [illegible] ને હૃદયનો રહેવો [illegible] આપ

મા. [illegible] આપના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

માટે [illegible] [illegible] [illegible] તેમાં આપની [illegible]

[illegible] [illegible] હૃદયના રહેવા [illegible] ને આપને [illegible]

આપશો. [illegible] માટે કેવું [illegible] આપવું ને [illegible] પૂછવા [illegible]

[illegible] [illegible] માટે જ [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આપના [illegible]

[illegible] [illegible] મારવો [illegible] છે. [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] આપના [illegible] [illegible] ને [illegible]

[illegible] તે કર્યું. મને [illegible] છે કે [illegible] આપને [illegible] આપના

[illegible] [illegible] તે [illegible] મને કરી [illegible]. [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હૃદય [illegible] [illegible]

ગયું છે. ~~[illegible]~~ પ્રિય મિત્રની શાંતિને માટે તેમ દુઃખ પીડિત 1159

તેમ આપના હૃદયમાંથી સ્થાયી શાંતિને માટે હું આતુરતાથી

ઇચ્છું છું ને આપની શાંતિ કલ્યાણકારક બનશે એમ જાણી

તેની ઇચ્છાઓને મારા હૃદયકમલમાં આશીર્વાદ પામવાને

માટે રાખું છું. ~~[illegible]~~ શાંતિની અલંકાર તેના સૌંદર્ય

અલંકાર આપણી બની જશે અંતરાત્મામાં [illegible] છતાં

આપની રસમાધુરીના એ અલંકારને લઈ મારા હૃદયમાં

સંભળાય છે, ને ~~[illegible]~~ મિત્રના ~~[illegible]~~

હું ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ અહીં રોકીને [illegible] દુઃખના ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ આપના તેજને હું ~~[illegible]~~ રહું દુઃખ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

~~[illegible]~~ ઈચ્છું છું! હવે એ પડદો રાખી નાંખો! [illegible]

મનમાં ને પુરુષાર્થના અભિલાષ [illegible] [illegible]

ને ~~[illegible]~~ મારા હૃદયમાં રહી ~~[illegible]~~ ને ~~[illegible]~~ [illegible]

પ્રિયતમની [illegible] – આપ [illegible] ને હું [illegible] – ને [illegible]!

આ મારા ~~[illegible]~~ પ્રિયતમ મિત્ર! ને [illegible] [illegible]

---

૧. [illegible] પ્રિયતમ પ્રિય [illegible]

[illegible] [illegible] છે,

આ અલંકાર [illegible] [illegible],

[illegible] ને [illegible] [illegible], [illegible] ના [illegible].

એ [illegible] [illegible] પુરુષાર્થ [illegible] છે,

[illegible] [illegible] રસ, [illegible] કરે છે,

એ [illegible] [illegible] પ્રતિબિંબિત [illegible] છે,

ને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

ને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!

[illegible] ઠાકુર

તે અત્યાચારીત છે કે આ સ્થાનનાં કોઈ [illegible] [illegible]
આજ આપની પાસે [illegible], પ્રત્યુ, અને દેવ [illegible]

ઉર્વ૦ — અથવા આ સ્થાનની અને દેવોનાં સ્ત્રીઓનો પ્રભાવ તો એ આ [illegible] પ્રકૃતિ સાધક છે! અથવા વિદ્વાં-ગનાઓએ સ્વપ્નમાં આપેલા અદ્વૈત-ભાવના [illegible] આ સૂક્ષ્મપ્રીતિની વિકાસ-અવસ્થાનો અનુભવ [illegible] [illegible]

ચિત્ર૦ — એ છે તે છે! આપ હવે આપના મનોરથને [illegible] કરી ચૂક્યાં છો અને મનોરથની [illegible] [illegible] ના [illegible] આપણે એ તરફ [illegible]. આપના હૃદયમાં [illegible] પ્રવેશ કરે છે તેને માટે દ્વાર ઉઘાડાં કર્યાં!

[illegible] — [illegible] પ્રિયા! [illegible] છે તો [illegible]
મારી [illegible] એને આપણે [illegible] મારા [illegible] [illegible] પાછો અને મારા પિતાની પાછો [illegible] [illegible] [illegible] છું. એ તેમનું [illegible] તેમના [illegible] હું પામેલો છું. હૃદયની [illegible] અને આપવાની [illegible]. [illegible] રાજા [illegible] અને આપવાની [illegible] [illegible] તૈયાર કરાવી તે આ [illegible] [illegible] વિશેષ [illegible] [illegible] અને તે પ્રતિકૂલ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] રહી અને [illegible] આપની [illegible] આજ હું આમ [illegible] પાડું છું. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] વિદ્વાનોને [illegible] આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] માટે

१. अन्यदा भूषणं पुंसां क्षमा लज्जेव योषिताम् ।
[illegible] पराक्रमः परिभवे वैयात्यं सुरतेष्विव ॥ [illegible]

૨૪ કલાકની અનુકૂળ-વાતાવરણે આપેલી વિશ્રાન્તિ
તેમની ધીરજને આગ્રહને મારી પાસે રહેલ છે — [illegible]

કુસુ૦ — [illegible] [illegible] ને [illegible] [illegible] કેવળ-સૂક્ષ્મ પ્રીતિને [illegible] જ મળ્યું છે. હવે આ કલ્પનાઓમાં જ આપણી સૂક્ષ્મ સમૃદ્ધિની સમાપ્તિ થઈ? તેમાં [illegible] [illegible] જ્ઞાનનું પરિપૂર્ણ [illegible]!

સર૦ — કુસુમ — કુસુમસુંદરી! કેવું [illegible] પ્રીતિના [illegible] ઘણાં [illegible] હું [illegible] કહું છું ને ઘણાં નથી કહું છું — ઘણાં [illegible] કહું છું ને [illegible] કહું છું! આમ વિના આગ્રહ [illegible] વિચાર [illegible] [illegible] કરી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] હવે [illegible] વિચારો મનમાં [illegible] કરતા હતા તેમને [illegible] હવે [illegible] [illegible] — [illegible] વિચાર [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] મારાં [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મારે [illegible] [illegible] [illegible] ને [illegible] મારે મારે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] સિદ્ધિને મારે [illegible] — [illegible] મારા [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] મારે [illegible] મારા [illegible] [illegible] [illegible] મારે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

---

૧ [illegible] [illegible] [illegible].

આ આવૃત્તિઓમાં કેટલાક આધ્યાત્મિક સૂચન લાગ્યું
અતિત કર્યા વગર રહીશું.

કૃષ્ણ — તે કાળ પરિપાક થઈ ને ફરમાવ્યું છે
કરવા ઉચ્ચાર્યા?

ગુરુ — ~~એ ફરમાવ્યું કોઈએ~~ તમારું શરીર છે
અસ્પૃશ્ય પવિત્ર દેરીઓ તો તમારી સૂક્ષ્મ કલ્પનામાંથી
છું આત્મજ્ઞાન કરી શકીએ તેમ રીતે મારી
એ લક્ષ્મીનું શરીર અસ્પૃશ્ય દેરીઓ — તેનો અર્થ
એ છે કે તેના ઉપયોગનો અર્થ થઈ. એ
નથી થાય અને તેના ઉપયોગનો અર્થ દેખાય ... ઉપયોગ
ઉપયોગમાંથી કોઈ ... આ દેશમાં વિજ્ઞાન.
દેશમાં એના ... દેશના કેટલા જ્ઞાનનો ...
થઈ શકે તો ... ઉપયોગમાંથી જ ...
આમ રાખ્યો. એમ ~~...~~ ઉપયોગમાંથી જ ... ~~કોઈ~~
વારાફરતી વિચારકોની ... થઈ શકે. વિદ્વાનોમાં
બી. એ. સુધીના પરીક્ષામાં નથી ઉતરેલા એવા ...
તેને ... શક્તિ અને ઇચ્છા ...
ગુણવાન લોકોમાંથી કોઈ ... કોઈ ... પ્રમાણે ...
કરાવી તેને આચારમાં સિદ્ધ કરી શકાય, અને એવી રીતે ... છે.
ફરમાવ્યું છે કે આપણ ... ને સિદ્ધિ ...
આધ્યાત્મિક ~~...~~ આશ્રમમાં ... થઈ. તેનું
કોઈ ... કે ... તેઓ આ દેશમાં આ દેશમાં જ કોઈ
શાંતિ ... કે ... તેઓ આ દેશમાં ... સિદ્ધ થયું અને
~~...~~ ... આચરણમાં ... આચારમાં સિદ્ધ ...
તેમ ... આધ્યાત્મિક ... — ... ને પોતાના ...
લક્ષ્મીનો ... કરવો. આ પ્રમાણે ... તેઓ આ દેશમાં
આજકાલ આપણે ... ને આચારમાં ...
... તેઓ ...
દેશમાં રાખવા એ દેશમાં ... તે આ ...

વેપારીએ આ હિંદીઓમાં તેણે વિરોધ કર્યો અને વેપાર- 1163

કુશળતામાં નિપુણ હતું. તે વખતે ખુશકના લોક કોઈ ભાગમાં જ

વધે તે રીતે આ હિંદીઓમાં જે [illegible] વધી ગયા. અંગ્રેજ

પ્રજાનું. એટલે સરકાર તો આ હિંદીઓમાં રાજ કરવાં ઇચ્છે

પાર [illegible] ટાયમા સાહેબનું અને ઘરદીઓમાં [illegible]

વેપાર તેરનું અને વેરાનું આપવું. આટલાં વધી [illegible]

વેપાર ચલાવવાં અને તેમાંથી વિરુદ્ધ કરવા માટે કુદરતનાં કોઈ

પોતાના હિતના વેપારમાં વિરુદ્ધ કરવા પ્રતિબિંબિત બીજાને

વિરોધ આપવા, અને વેપારમાં વિરુદ્ધ કરવા પ્રતિબિંબિત [illegible]

અને હિંદી વેપારીઓના આપવાનું અને આવી પ્રકારે — [illegible]

વસ્તુઓ [illegible] અને [illegible] પ્રકારે કરવા પ્રકારે પ્રતિબિંબિત

પુરાવાથી પ્રાપ્ત [illegible] કરાવવી. આટલાં વધતાં આવતાં વિરુદ્ધ

તે પૂર્ણ પ્રમાણીક સમૃદ્ધિ પ્રમાણે એવો વિરોધ

[illegible] તે પૂર્ણ પ્રમાણિક સમૃદ્ધિ પ્રમાણે આપવાનું અને

કાયદો તેને આધારે [illegible] લોકોના રક્ષણ આપવાનું કે હિંદીનું કલ્યાણ

તેનો તે સત્તાનો ઉપયોગ કરી પોતાનું તે હિંદીઓ આપવાં કે એવાં

કરવા સમર્થ હોય [illegible] આર્થિક આપવાં [illegible] ઘરદીઓમાં

ઉપરાંત તે વાર કોઈ લોક [illegible] કરીને ઉપયોગ લોક

પ્રાપ્ત કરી શકવા રાજ તો આધારે લોક [illegible]

ઘણી લોક સુધીના રક્ષણ આપવા. [illegible] આટલાં રહેતાં સુધાર

વિરુદ્ધ [illegible] વેપારથી આ હિંદીઓમાં આવકના રહેતાં સમૃદ્ધિ.

એ ઉપરાંત સાધનભૂત અને સમર્થ હોય એવા પ્રકારે સમૃદ્ધિ + વેપારથી, પોતાનું

પોતે પાર કે કુદરતે વિરુદ્ધ કરતો વિરુદ્ધ [illegible] પૂર્ણ [illegible]

તે [illegible] પ્રમાણિક [illegible] પૂર સુધી લોકો રૂપિયાર [illegible] [illegible] [illegible] આપણે

વાણિજ્યની દ્રષ્ટિ રાખનાર કે વેપાર પણ તે [illegible] આપણને

[illegible] [illegible] [illegible] આપવું વિરોધ પણ કરવો

હિંદનો [illegible] આપણું નથી હોય [illegible] આપણે હશે કે આ

[illegible] પ્રજાનો [illegible] વસ્તુ નથી. હોય પણ આધુનિક હિંદીઓ એથી

રહેતો અને અપૂર્વ સાહસ આવવાની વધારે [illegible] [illegible] સમૃદ્ધિઓ

હિંદના પુરુષાર્થની તે પોતાના સ્વદેશાભિમાની સમૃદ્ધિઓ

કરનાર હતી. કુટુંબની, આવા નાના પ્રશ્ન
હનુમાનનો બોધ લઈ કૃષ્ણ હતી, પોતાના
સુગંધ ઉપરથી નાનું આપતી, મોટો નિયમો
રહેતી, નિયમ હતી, અને પોતાના જેવા ગરીબ
લોકો ઉપર દયા કરતી. મુસલમાનોની હકીકતમાં શાન્તિની
પોતે આગળ છે તે આવાં લોકોનો ઉપયોગ કરતી
ઉપર હતી, તે પિતાને મદદ કરે, તે નિયમથી રાખવું,
તે એકાગ્રતાથી પણ કેવા લોક, આ લોકોના સ્વભાવ
અનાર નિયમનું ધ્યાન રાખતી. પણ પરણાવી
દીધી છે, તેની જુદા રસ્તામાં છે — સુખમાં નથી — તે
વિચારતા અને તે સુખની પ્રાપ્તિ લાવવા આવા
સિદ્ધાન્ત કેળવવા પુરુષોના ઉપયોગ હતી. એવા માટે આ
છે. કુટુંબ — પરણેલી હતી તેની દુઃખમાં તે શી રીતે આવા
હતી. કુટુંબ — એ પરણેલી હતાં તો એમને આપે રહે આવી
ખૂબ એ રહેતાં બીજા પોતાના ઉપદેશ અને એ લોકો
પરણેલી નથી આગળ રહ્યું. કુટુંબનો! એ લોકના લોક
એ પરણવાનું તેણે હકીકત અને સ્વતંત્ર ઉપદેશ
આપેલો, રંડ પંડિતો, કેળવાણ આ
દાખલ ઉપરના સિદ્ધાન્ત અનુભવોને રાખે હતી અને
તેમ આ હતી શાન્તિનું જ્યાં સુધી આવા ક્રિયાઓ
લોકને જુદા ઉપાયો મારી દુઃખના નથી તેને આવા કરતી.
હદ્દે રાખે નિયમ આપવામાં કુરબાન લોકો કરાવા બીજી
મોટો કુટુંબ લગ્નના અધિકારને લઈ મન અને પણ આવી
ન નર નાતની રીતે તે ના ઉપરના હતા!

સાહેબોના વિરોધ આગ્રહના આવશે. આવા વર્ષમાં આવા
છ કુટેવો ભાવશે, તેમાંથી આપણે રાજ્યની પદ્ધતિની
કુટેવોને અને વિકારોને આપણે
તેની સાથે જ આ દેશનો ઘણાંનાયે દેવાની
હાનિ, [illegible] થશે, અને વિજ્ઞાનનું [illegible]
કાઢવા માંડશે.

એ કારણમાં મારા સમજવામાં કેમ નથી.

જિજ્ઞાસુ — [illegible]
કામમાં આવશે?

અધિ૦ — પારદર્શક સમજાવવી [illegible]
માટે મુદ્દાઓ ઊભા કરવા એ મારી કુદરતી ટેવ — તેનાથી
કામમાં [illegible]. હવે કંઈ વધી આવ્યાં નથી ઉપરના કાગળ
ની બાબત વધી મારી ફરી લખવાના ઉપરનાં [illegible]
ઓળખ. [illegible] કુદરતી
[illegible] ઇચ્છાનો ઉદ્ભવસ્થાનો આધાર તેમનાં મુખ્યત્વે માતાપિતા-
ના વહીવટમાં છે; બાળકોનો આધાર તેમનાં ઘણું મનનાં માબાપ
માં છે; [illegible] શક્તિનો આધાર તેના પૂરા [illegible]
અને સંસ્કૃતિમાં છે. અને આત્માનો આધાર મુખ્યત્વે ઉપર છે.
[illegible] તો સર્વ વ્યવસ્થાઓનો આધાર [illegible]
[illegible] તેની [illegible] અને તેથી [illegible] હિંદના વિદ્વાનો છે
[illegible] કે સર્વ પ્રકારનું [illegible] નાગરિકોનું
છે કે વિદ્વાનોનો આધાર તેમની મુખ્યત્વે [illegible]
[illegible] આપણા [illegible] હતાં.
છે. તો [illegible] અને [illegible]
શકીએ તો [illegible] અને [illegible]
દેશોના [illegible]! [illegible]

આજે ~~[illegible]~~ નૈતિકતાના સિદ્ધાંતના પાલનને એને આપણા
સિદ્ધાંતોને ~~[illegible]~~ આ દરેકમાં એમ કરીએ તેમના
માનવનું કામ આપણે કરીશું. આપણે આપણાં સૌને
આપણાં બાળકોના આ સિદ્ધાંતોનાં સંસ્કારોમાં તે
ઝૂંપડાંઓમાં કરીશું. ~~[illegible] આપણી એક પરિવર્તન~~
એ બાળકો ગુરુ અને ગુરુ સ્થાનોમાં અને કુટુંબોમાં આપ-
ણે આપણી એક પરિવર્તન કરીશું અને ~~[illegible]~~ એ દેશોમાં-
ના સંસ્કારમાંના સ્વતંત્રતા ગતિને લઈ જઈશું. આપણા પુરુષ-
સિદ્ધાંતોમાં શું કરીએ, કે તેમના આત્માઓમાં ~~[illegible]~~ જે કરીએ.
તેમના સ્વાર્થના આદિ લોકો, અને ઉપાય જે લઈ
લેતો કે તેમના સ્વાસ્થ્યના આદિ લોક ઉપાય શું [illegible]
[illegible] તે [illegible] કે પ્રતિનિધિ [illegible] તેમાં
લઈશું. ~~[illegible]~~ વિચાર [illegible] તે પછી તેમનાં જે ઘરમાં
મૂળ પદાર્થ આપણે લઈ લેવા. તેને શાંતિ આપવી.
એવાં દુઃખ છે તે નષ્ટ કરવા આપણે [illegible] કુટુંબમાંથી
એમના સ્વાર્થ ~~[illegible]~~ પતિત હોય, ~~[illegible]~~ રોગી હોય, કુટુંબ
હોય, ~~[illegible]~~ સ્પર્શ હોય, શરીરે અશક્ત ~~[illegible]~~ રોગી [illegible]
અને બેકાર હોય, ~~તેમને~~ સંતોષના [illegible] ધંધામાં કુટુંબ [illegible]
તેઓ દુઃખ [illegible] હોય કે તે [illegible] કુટુંબના [illegible] કરવા શીખવીને,
અને કુટુંબોમાંથી છૂટી એ કુટુંબના આરોગ્યના [illegible] પોતાના ~~[illegible]~~
અને ઉત્સાહિત બને, કુટુંબનાં બાળકોના [illegible] દૂર કરે, તે
શાંતિ આપે અને [illegible] [illegible] સુખની
એવા માર્ગ શોધીએ કે જેવા તે [illegible] સિદ્ધાંતની [illegible] માટે ~~[illegible]~~
કરી શકે તો આપણું કામ કરી શકશે! એ કાર્ય માટે [illegible]
અને અમે આપણે પધારી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
શકીશું! તે છે તો [illegible] — [illegible] [illegible] લઈશું.

વાચક — [illegible]

અધિ૦ — [illegible]

વાચક — [illegible]

અધિ૦ — [illegible]

સાથે જ એ આત્મરામ ભેગું અત્યારનાનો બાર ઉખાડ
પડે તો એવું વાર લાગી જાય.

કુંકુરન— આ સ્વીકાર સાહેબનો નિયમ ન ભરી?

રતન— સંસારને [illegible] સમજી નથી તેવાને દૂર
રહે છે તે તેનો સંસ્કાર તેનો પ્રધાન હશે. આ
વિચાર કેમ ભાગે છે! આપણું સ્થૂલ વતન, વિશાળ સંસારમાં
[illegible] સમાય તે તેવા સાથે જ આપણો પોતાનો
આત્મરામ ભાગી નાંખવા જેવા આપણા આપણામાં રહે— તેને
સૌ સંસ્કૃતિ તો આપણા મન! સંસ્કારને જ [illegible] [illegible]
એ સંસ્કૃતિ તો સંસાર દૂર રહે તેમ ભારે—
નજર સંસ્કૃતિને [illegible] દૃષ્ટિ કરી તે આપણી
ગાથા કરી તેવા દૃષ્ટિ તે તેવા ગાથાનાં પાત્ર આ
સંસ્કાર દેહ તો અતિ [illegible] [illegible] [illegible]
આવાં રહે ને સાચવો [illegible] [illegible] તે તે [illegible]
દેહ. માટે જ રહે આપણાં [illegible] [illegible] [illegible]
છે. વળી જુઓ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પણ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] આપણી
આ આત્મરામને માટે આપણા [illegible] [illegible] તેની
સંસ્કારોથી સાથે [illegible] સંસ્કારોનું અને [illegible] તેની
દ્વારા સાચે સંસ્કારોને અમારીશું. [illegible] [illegible] [illegible]
વિદુષી [illegible] આ [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] અને સાથે [illegible] સંસારપરથી [illegible] [illegible],
સંસ્કાર આપણાં [illegible] આત્માઓનો તે [illegible]
સંગાત ગતિ આપશે. આપણી આવાં સંસ્કાર સાથે [illegible]
[illegible] તે [illegible] તે [illegible] [illegible] સાચવીશું. આપણાં [illegible] આ

મંદિરો ઉપર કળશો નવા નવા ~~[illegible]~~ દાન-પુણ્ય [illegible] વધારો

કરશે, નવા કુવાઓ ખોદશે, અને નવી ધર્મશાળાઓ બાંધશે.

~~[illegible]~~ ને [illegible] ~~[illegible]~~ એમ | આવા તેમના

રહેણ હાંકે પડશે કે ત્યાં તેમની શુભ-ઈચ્છાઓ પૂરી થશે

~~[illegible]~~ અહિંસાવાદી પુરુષોમાં [illegible] નાગરિકોના માટે અને [illegible]

આજ તેમને ~~[illegible]~~ [illegible] આવી જાતના આવશે કે

[illegible] રાષ્ટ્રવાદો [illegible] માટે - ને ધર્મગુરુઓની

પરિણામ પામેલી બુદ્ધિ ~~[illegible]~~ [illegible] ચારે તરફ

તેમનાં તેમ [illegible] જેવાં કંઈ નાશ થાય તે અફસોસનું માત્ર

અનુપમ- સ્વરૂપ ~~[illegible]~~ પ્રજાઓને સર્વ [illegible] આપણા લોકોનાં

~~[illegible]~~ [illegible] દ્વારા [illegible]

પ્રગટ કરાવશે - ~~[illegible]~~ લડાઈ, હુલ્લડ,

તોફાન, અને છેવટ — ભલે [illegible] [illegible]

આ આંદોલનોમાં આપણે [illegible] રોકાઈશું. [illegible]

આ પ્રયોગ રાજકારણમાં [illegible] [illegible] [illegible]

— જમાનાઓમાં જે દરેક રાષ્ટ્રોમાં — આપણે [illegible] [illegible]

લડાઈનો પણ વિચારીએ છીએ. હું તેમાં [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] આપણે [illegible] [illegible] [illegible] કરીએ. કુદરત! તો

આપણા લોકના [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

વળી પૃથ્વી [illegible] [illegible] આ મહાપુરુષોને માટે [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible]

કુદરત! આ વાત [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] તો સિદ્ધાંતવાદીઓ [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible]. આ આપણા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] આશીર્વાદ [illegible] [illegible]

66 ૧૧૭૦

ફુ૩૬૦ — એ ભલે સાહેબ આપના હૃદયમાં [illegible] પણ છે તો તેમાં ~~[illegible]~~ મારાં દેશ કુટુંબ [illegible] કામનું કામનું પાપના સાથે છે. ~~[illegible]~~ [illegible] આપી [illegible] તેમનાને [illegible] [illegible] [illegible] આપના [illegible] [illegible] મારા [illegible] [illegible] આપનું [illegible] છે [illegible] [illegible] ને

ફુ૩૬૦ — આપના પારસી [illegible] [illegible] [illegible] આપે આ [illegible] બાંધ્યો છે; પૂર્ણ [illegible] [illegible] કરો તો તેમાં ફેરફાર [illegible] [illegible] ને ફેરફાર [illegible] [illegible] કેમ સિદ્ધ કરી શકું??

36

૨૦।૧૭૦

ફુ૩૬૦ — મારા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તેનાથી [illegible]

૯.૩૭ [illegible] [illegible] છે; ને મેં [illegible] [illegible] તો મારા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] બહુ [illegible] ન હતા. પણ એ તો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મારી પાસે [illegible] [illegible] તો [illegible] છે તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મારા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મારી પાસે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તો હું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મારા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. પણ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મારા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. મેં તો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] ને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

૧. [illegible] [illegible] [illegible]

કુદરતના નિયમ છે. તે પણ આશ્રમોની વ્યવ-
સ્થિત [illegible] અને [illegible] ન કરી.

સ્ત્રી૦— અને. તે સાંભળો. [illegible] તેમાં [illegible]
[illegible] તેમાં [illegible] કુદરતને અનુસરીને [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] કરવું તે [illegible].
[illegible] [illegible] છે. [illegible] પણ [illegible] છે કે [illegible]
[illegible] તો [illegible] [illegible] કરવાનું
[illegible] પણ નિયમ [illegible] — [illegible] [illegible]
તે [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]!
[illegible] [illegible] [illegible] કે [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] માટે [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરવું.
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible],
અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. તેમાં [illegible] [illegible]
[illegible]-[illegible]-[illegible] [illegible] [illegible] તેની [illegible] અને
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

વાતો ~~[illegible]~~ અભિનવની ~~[illegible]~~ અનુભવોને
તેમાં રૂઢિવાદના આદિ કાળના કાંઈક નિશ્ચય કરવા. પંડિતો
પાઠશાળાઓની ઉપર પરીક્ષામાં નવી આવેલા
સિદ્ધાંતો અને પરીક્ષા લઈ રાખેલ કૃત્રિમ વ્યવસ્થાનું
રીતે, અને કારીગરી — એ બધાંને ~~[illegible]~~ પ્રતિબંધ રાખ્યું
ઉપેક્ષાને આ ભવનમાં વાત આવશે. સિદ્ધાંતવાદનાં
દર્શનમાં વધે, ~~[illegible]~~ કુમારભવનમાં ~~[illegible]~~ અભ્યાસના પુસ્તકો
અને અભ્યાસક્રમમાં વિષયો ~~[illegible]~~ અને — કારણ નથી આ રીતે
ભાવનિક ભાર ન — કુમારશિક્ષણનો જ પરિસ્થિતિનો
પડે. અભ્યાસ

કુટુંબ — સંભાળ ત્યાં વજન શું કરવું!

શેર — સિદ્ધાંતોએ જ ઉપલબ્ધિઓ ~~[illegible]~~ પોતાનાં એ પ્રાચીનોનું
~~[illegible]~~
વેદ, ઉપનિષદો, શાસ્ત્રોને આ ભવનમાં ગાળવાં, ~~[illegible]~~ તે કાળમાં આપણા
રીતરિવાજ ~~[illegible]~~ અને સાહિત્ય, પુરાણો, ~~[illegible]~~ ધર્મો, આચારો,
અને બાળ ~~[illegible]~~ તેને આદિરૂપે કે ~~[illegible]~~ આકારરૂપે ભાવસ્થિતિઓ
~~[illegible]~~ અને રૂઢિઓ આ રીતમાં ~~[illegible]~~ પૂર્વે કે હાલ ~~[illegible]~~ ભવનોમાં
ઉચિત છે તેનું ~~[illegible]~~ ઉપેક્ષા કરવું.
આપણા બાળકોમાં ગૌરવ સ્મરણ કરવું, એવું, અને સ્વાદનો અનુભવવું
~~[illegible]~~ તેના મૂળને સંસ્કૃતિના સ્વાદ પ્રતિ ભાવના કરાવવું.
પાલનાર સિદ્ધાંતોના ~~[illegible]~~ રીતે અને વિચારોના પ્રકાશમાં
ઉકેલવા કરવું. ~~[illegible]~~ કરવું
પ્રજાજનો સ્વીકાર કરી આ સિદ્ધાંતોને અમલમાં મૂકવું

અને પ્રાંત અને સર્વ સંપ્રદાય ભાષી એવા પણ પોતાની દૃષ્ટિ ભાષા અને વિચારધારા સ્વતંત્રતાપૂર્વક રાખી. ખિલાફત અને સત્યાગ્રહાશ્રમના ગામડાંઓ [illegible] રાષ્ટ્રકાર્યોના દેશી તેમના [illegible] આવે તેમ તેમની પ્રવૃત્તિના નાનિકુટોમાં [illegible] કરી અને આજ [illegible] લીધા. નાગરિકોની માફક તે વિશ ઉમદા લઈ એવાં અને આ હરિજન અને [illegible] અને સ્થાનોમાં તેને પ્રવૃત્તિ [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરી લીધું. આ હરિજનો [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] એવાં અને હરિજની સ્વતંત્રતા [illegible] કરવું. કરી [illegible] માટેના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] શરીરમાં [illegible] [illegible] દૂર કેમ થઈ, [illegible] તેના [illegible] કેમ પ્રકારે થાય, સત્યાગ્રહાશ્રમના પ્રવૃત્તિના નાગરિકોના રાષ્ટ્રમાં તે દૂર કેમ થાય, સત્યાગ્રહાશ્રમે [illegible] [illegible] કર્યા વિના રાષ્ટ્રકાર્ય કેમ રીતે [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible] અને તેમની [illegible] [illegible] [illegible] કેમ [illegible] થાય, નાગરિકોની માફક અને [illegible] કેમ [illegible] થાય, નાગરિકોના [illegible] [illegible] તેમના [illegible] [illegible] [illegible] તેમની [illegible] કેમ માને તે [illegible] કેમ થાય, [illegible] કેમ [illegible], અને સત્યાગ્રહાશ્રમના [illegible] તેની માફક [illegible] કેમ [illegible], સત્યાગ્રહાશ્રમનાં [illegible] [illegible] [illegible]

રીતે પ્રગટ કરવો: આ અર્થ વિસ્તારના ઊંડા રીતે તે પ્રયોગ ફક્ત આ આપણાં ભગવાન સિદ્ધાંતોને સ્પષ્ટ કરે છે.

કંઈક વિચારીને કહી અને અર્જુનસમજાવ્યું બોલવા લાગ્યા: "હે કુરુનંદન! આવનું બધું નહિ. આપણા દેહમાં રહેલા સર્વ ભોગપદાર્થોના સ્વરૂપ અને [illegible] ભાળી તેમાં રહેલી [illegible] — આ પૂતળી — મહાભૂતોના પ્રભાવ અને, ઈશ્વરના સર્જનના પ્રભાવ પણ આ સમયના સિદ્ધાંતોનું ભલું કરે છે. આ દેહ પૂતળામાં રહેલ પંચભૂતોના રૂપે રહે છે તે તેની [illegible] સમજવા સર્વ આદરપૂર્વક તે મહાભાગ્યે તે ગુણ [illegible] ગતિમાંથી નવાં શરીરમાં, નવા રૂપે, નવા પદાર્થો, અને નવા સંબંધો ને સ્વભાવ કુટુંબ ઘર ઘર પ્રગટ થાય છે. શરીર સંપત્તિ અને સાંસારિક અને સામાજિક વ્યવસ્થાઓ, ધર્મ અને સંસ્થાઓ, અને સ્થૂલ સૂક્ષ્મ શક્તિઓ, આ પંચભૂતોના [illegible] તેમાંથી [illegible] પ્રગટ થાય છે, [illegible] આકાર અને આવિષ્કાર સમયના પ્રગટ થાય છે. આ દેહનો અનુભવ છે, તે નવાં રૂપ અને પ્રકાર ધારે છે, જૂના મરે છે, ને નવાં જન્મે, બાળક પડે છે, જુવાન થાય છે, પરિપક્વ થાય છે, બુદ્ધિહીન થાય છે, બળહીન થાય છે — તે ગુણોના [illegible] થાય છે, નષ્ટ થાય છે — તે અર્થમાં [illegible] ભાવિકમાં [illegible] નષ્ટ થાય છે! તે અર્થમાં

સંશોધનોનાં ભાગ અને અભિપ્રાય આપણાં નવ
વિદ્યાર્થીને પ્રાપ્ત કરવાં, તે આ ભારત દેશના
કલાકારીગરોને માટે ખાસ
નવા શોધખોળો જેવો પ્રયોગ કરવો કે આ દેશ
ગ્રામોદ્યોગમાં લાગવાને માટે અનુભવને વિદ્ય-
ધ્યેયને લગતા રહી ઉદ્યોગનાં કૃષિ-આદિ સંબંધોના
હેતુ ઉપયોગિતાનો વિચાર થાય.

" એ વિદ્યાનો અનુભવનાં સંગ્રહ્યું સંપાદન
કરે તેને માટે આ મથકોમાં આપણે પુસ્તકાલયો
સાધનો, પ્રયોગશાળાઓ — Laboratories — ની સગવડો
સંપૂર્ણપણે બનાવે, કારીગરોના સંબંધમાં કલાઓના
અભ્યાસક માટે અને નવા કલાઓની પ્રાપ્તિને માટે
અનુભવનો સર્વ સંગ્રહનો
સર્વ ભંડાર બનાવશે, વ્યાપાર અને ઉદ્યોગનો વ્ય-
વહાર વિષયક જ્ઞાન દુનિયાનાં બજારમાંના સર્વ પદાર્થોના નમૂના
આપશે, અને પૂર્વ-પશ્ચિમ પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગને માટેના
સંદેશા અને ભારતના વિદ્યાનો અને અનુભવીઓ આ દેશોના
લોકો વચ્ચેનો સંબંધ ઉત્પન્ન થાય તે અર્થ વસ્તુઓના
આપણાં મથકોના વિદ્યાનોના હાથમાં આપણી સામગ્રી અને
એ વિદ્યાનો તેમાં વસ્તુઓમાં ભરેલાં ગુણનો ઉપયોગ
કરે એ તેમનું કામ કરશે. આ સામગ્રી દેશના
સંપૂર્ણ કરવા એ મથકનું કામ.

" આ વિદ્યાનોને અને કારીગરોને સંઘ વિદ્યા, ...

૫૨ 1196

ગમ, અને શક્તિ આ ટીકાઓની સામે ટકાવવાનો
જેટલાં મન તેટલાં મિજાજ રૂઢ છે ને એથી આ આપણા
માણસમાં હું ટીકાઓનો અધિકાર આપવો. [illegible]
એમને નવા યુગ આપવાનું કામ માટે બધાનું કામ આપણે
સોંપ્યું નથી. પણ તેમને પોતાના વિદ્યાર્થીઓ ભણે પ્રગતિ
થઈ શકે એટલો વિચાર તો અને બુદ્ધિ તેમને મળ્યાં હશે
ત્યારે જ તેમના પોતાના બાળકો ને વિદ્યાર્થી
પણ. પરંતુ બધાને માટે સૂચનો જ આપવાં
આ અંકમાં આપેલાં આ ટીકાનું આપણું
કેવળ વિદ્યાર્થીઓ માટે નથી, પણ શાળાના પાયા અને લોક-
શિક્ષણનો રૂપ રચનાર વિદ્વાનોને માટે જ આપ્યાનું.

“ જે વિદ્વાનોને આપણે આ અંકમાં સહકારિતાની
[illegible] સહકારી માટે તેમને [illegible]
[illegible] વિચાર કરવાનો ને [illegible] જિજ્ઞાસાથી [illegible]
[illegible] આપે દ્વિજાતિના [illegible] આટલા જ [illegible]
અને તેને માટે આ ગામ નહિ બનાવવું. [illegible]
દ્વિતીયનો : ! આ બાળકાં આવે [illegible]
શોધે તે આપણે દ્વિજ! તેને, તેને અને તેનાં
બાળક સંસ્કારમાં પડે ત્યાં સુધી તેને માટે
આ ગામમાં રહન-સહન રાખવું,
[illegible] જીવન અને બાળકો [illegible] રાખવાં, [illegible] વિજ્ઞાન-
[illegible] વિજ્ઞાનશિક્ષણ, અને [illegible] શિક્ષણ [illegible]
રાખવાં. ને તેમનાં માતાપિતા [illegible] રાખીએ [illegible]
દર્શાવો [illegible] તેમનાં જીવન-સંસ્કારિતા [illegible]

ફક્ત આટલું કે શરીર-શ્રમથી માટે [illegible] તેમને
[illegible] હોય તો [illegible] આ આશ્રમના માણસો [illegible]
આવી શકે ? આશ્રમના માણસો તેમની સેવા કરે, તે ~~[illegible]~~
આ આશ્રમમાં વસતાં તેમનાં બાળક તેમના પાસે [illegible]-
[illegible] વિના [illegible] હશે. [illegible] સિદ્ધાંતો [illegible]
તેમનાં [illegible] હોય તો તેમણે પણ
[illegible] આશ્રમમાં રહેવું. તેમનાં બાળકોને શિક્ષણમાં
પણ સિદ્ધાંત [illegible] બાળક [illegible], [illegible]
[illegible] આ રચનામાં જ આવે. [illegible]
~~[illegible]~~ આ આશ્રમમાં [illegible] પણ તે વિના
[illegible] આ સિદ્ધાંતો અનુકૂળ હશે. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] રહેશે. તેમનાં બાળક
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] આ સિદ્ધાંતો, [illegible], તે [illegible]
[illegible] આ રચનામાં [illegible] તો તેમને માટે [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

એકવાર ૫૪ 1178

નહીં કરવું તે દરેક વર્ણને [illegible] નહીં કરવું. [illegible] જે નહીં કરેલ ~~[illegible]~~ રજુ આત્માઓમાં પ્રવેશ કરે ત્યારે તે હરિજનો [illegible], [illegible] એમને [illegible] પણ તેમના ~~[illegible]~~ જેવા [illegible] માને, તે [illegible] તો તેમણે કરેલ [illegible] હિન્દુ ધર્મ – [illegible] ના [illegible], તે વાત [illegible] આ આપણા આશ્રમ તેમને દાખલ કર્યા છે. હરિજન [illegible] રજુ પુરુષો તેમને ~~[illegible]~~ માત્ર [illegible] મળે તે તેમનાં મંદિરોમાં [illegible] [illegible] હરિજન [illegible] રજુ ને [illegible] [illegible] [illegible] તેમના [illegible] સિદ્ધાંતને ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] છે.

આ સિદ્ધાંતોને અમલમાં મૂકવાને માટે એક [illegible] [illegible] મંદિરો ~~[illegible]~~ તેમાં [illegible] [illegible] દેવું. ~~આ હરિજનો તેમ [illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] કરવું. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આ ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] કરવો. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તેમને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મંદિરોમાં આ હરિજનો ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] માતાપિતા- [illegible]. [illegible] આપણા આશ્રમના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આ મંદિરોમાં તેમને ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] તેમનું [illegible] [illegible] તે તેમનાં [illegible] [illegible] તેમનું [illegible] માતાપિતા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] માતાપિતા [illegible]. આ [illegible] [illegible] [illegible] તેમને [illegible] [illegible] તે [illegible] તેમનાં [illegible] માતાપિતાને [illegible] [illegible] તે [illegible]

આજની રીતભાતોને હોય તો તે આપે- મનાયેલા જેવા [illegible] નાચનારીઓ, ધર્મવ્યવહારીઓ, [illegible], હોય છે, સંતવાણીઓ, આદિ અને સેવકો [illegible] આ દેશમાં આદર-સત્કાર પામે અને પોતપોતાના [illegible] મંદિરોમાં આવતા પણ- આપણા સંતવાણીઓ [illegible] તેમને તેમની સમાજમાં સ્થાન હોય તો છે. પણ [illegible] આ દેશની [illegible] આપણું [illegible] ફરી વ્યવસ્થામાંથી [illegible] દૂર કરી [illegible] અને સંસ્કૃતિ માટે આ દેશની વિભૂતિઓના સંરક્ષણ માટે [illegible] આ મંદિરોમાંના [illegible] સંગ્રહ કરાવી [illegible] તે ભાવનાને [illegible] કરવા જોઈએ છે. એ ભાવના [illegible] ઘણું આપણામાં સંગ્રહ કર્યો, ઘણું [illegible] આવે છે, અને તેને [illegible] છોડી દીધાં [illegible] કરીએ તે [illegible] અને ભાવને [illegible] ફરવાનો અનુભવ કરીએ છે તે મેં [illegible] મંદિરોમાં પ્રવેશ કરી રહ્યું છે. [illegible]! આ મંદિરો [illegible] આવા [illegible] અને ભંગારખાનાની આપણે [illegible] કરીને અને આપણા આત્માના સંતવાણીઓ પાસે તે મંદિરોને તથા [illegible] સંસ્કાર અને તથા [illegible] આપવાનું; આ મંદિરોમાંના [illegible] અને આપણા સંતવાણી [illegible] અને [illegible] તથા [illegible] કરવાનું, અને [illegible] જ્ઞાનપીઠો કરવાની [illegible]

[illegible] મંદિરોમાં અને તેને [illegible] અને [illegible] પાસેના અને [illegible] [illegible] આપણા [illegible]

દાસીઓના વર્ગો; દૂતો, સુવાળો, ... લાલ ફો;
નાના નાના નાના નાની ... ટેબલો; ... નાનકડાં
પટેલો, ... દીકો, અને ગાડીઓના ઘોડાઓ; નીચેના લોકો
ને આગાહુનો; ઝૂનાં નાના અને જૂના મકાનો
અને નવાં મકાનો નવા સાબરાં મહેલો; ચાકરો અને
... ડોસીઓ આદિ અને વાતો ...
અને સહુ માલિકોનો ... કરવા ને તેમના
પાસે લાગવાનું લાગી ગયું. આપણા આ સર્વ લોકો
આવે છે જાય છે, અને કેમ રીતે, તેમનાં ... અને
... કેવી રીતે ...
બોલે છે અને ખાય છે, તેમાં રીત રીત ખાય છે ને રીત રીત
... આ અને ...
અને ... ...
... અને ... ...
અને ... હકીકત, ... અને ...
હકીકતો, ... અને ... ... હકીકતો,
હકીકતો, ... અને ... ... હકીકતો,
... છે, ... છે, ...
... છે, ... છે અને ...
... છે, ... છે,
... છે ... ... છે. ...
અને ... ...
...
... છે ... ...
... અને ... ...
... ...

૫૬/૧૧૫૧

~~[illegible]~~ પરમાત્મા સંબંધી મારો દરજ્જો તો મહાત્માનો
કહી શકાય તે કલાના મર્મ સમજી શકું એવી આશા રાખવાનો
છે. આ સર્વ કલાઓમાં આ ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] આપણા [illegible]
સિદ્ધાંતોનું કોઈ ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]. કોઈ
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કલાવાળો
કલા ~~[illegible]~~માં આપણા કોઈ [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ વિવિધ [illegible] [illegible], વિવિધ [illegible]માં શરીરસંબંધ
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]. કલા
પૂરી [illegible] [illegible] તો આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

~~[illegible]~~ પ્રિય [illegible]! ~~[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible]~~ [illegible] શરીરસંબંધ [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] તેમના કલાઓમાં આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] કલાઓનું [illegible] [illegible] સિદ્ધાંતોના [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. આપણા કોઈ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] આપણા [illegible] ~~[illegible]~~. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] શરીરસંબંધોમાં તો [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તો [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] આપણે નહિ તો આપણે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કલા [illegible]
[illegible] [illegible] કલામાં [illegible] [illegible] આપણું [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] આવે છે. આ [illegible] [illegible] [illegible] વિધાતા [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

સુરદાસ (?) [illegible] : "[illegible]

[illegible] ! [illegible] —

[illegible] છાયા [illegible]

[illegible] !"

[illegible] —

[illegible] !

[illegible]

[illegible] —

[illegible]

[illegible]

[illegible]

"આ છાયાઓ (?) [illegible] ,

[illegible] ! [illegible]

[illegible]

[illegible] ! [illegible] ! [illegible]

[illegible]

[illegible] ! [illegible]

[illegible] ! [illegible] !

[illegible] સિદ્ધાંતો ; કવિઓ ;

[illegible] "

[illegible] ,

[illegible] ,

[illegible] +

[illegible]

[illegible]

79 1183

રાજકીય સિદ્ધાંતો અને આદર્શોને, ઈશ-
પ્રેરિત અને ઈશ્વરનિયામકો તેમ જ ઈશ્વરનિયામકો અને
સર્વાંગીણ વિકાસના ઉપાસકોને, સંસ્થાપક અને
આવિષ્કારક પ્રબોધકોને અને પ્રવ-
ર્તકોને, દિવ્યપુરુષોને, અને સંતપુરુષોને ભક્તશિરોમણિઓને,
યોગીઓને અને સંન્યાસીઓને,
આ દેશમાં અનેક વારસાગત આપણા
આધ્યાત્મિક તેજના ... અને આધ્યાત્મિ-
... આ દેશમાં, પરદેશમાં, આશ્ર-
મોમાં, મઠોમાં ... ઉપાસનાઓમાં તે
... ગ્રંથોમાં, સર્વ ... આચાર્યો
... નું અનુસરણ કરી તેમાંનાં ઘણા વધારાના
... અને વિવિધ ધર્મોના વિચાર
... અને શારીરિક અને માનસિક
અને આચારના ... — એ સર્વ આ મહા
સિદ્ધાંતો અને ... આધ્યાત્મિક સિદ્ધાંતો
આધ્યાત્મિક આપણા ... ધર્મના ... —
પણ એવા મહાન શાસ્ત્રો. ... વિચાર-
શીલ અધ્યાત્મવિદ્યાની ... ક્રિયા, ...
... કલાઓ, ... પ્રગતિ, ... અને
... અને ... કાર્યકલાપોનો લોકો
આ દેશના અને ... આપણા
... — આ સર્વ ... તેના
... — આ સર્વ મૂળનાં ... કળાઓ, ...
... આધ્યાત્મિક ...

90 1184

અને ઓગણીસમાં આપણી [illegible] રાખીશું. આ સૈકામાં [illegible]
"[illegible]" [illegible] અને સર્વ પ્રજાઓની હાલત અને
દરજ્જા, [illegible] સુધારા પેઠે સુધરશે, મહાત્માઓના
પ્રતાપ [illegible] કરશે, [illegible] અને આદર્શ દુનિયાની [illegible]
[illegible] ભગવાન [illegible] ચિત્રરૂપ રચી રાખ્યું છે તેની
પ્રથમ [illegible] મળશે. કુદરત! પ્રિય કુદરત!
આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
પ્રભુનું [illegible] કરી શકશે! [illegible] મહાત્માઓની
[illegible] અને [illegible] નાશ કરતી [illegible] છે તે
આ [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] — ના [illegible]
[illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] રચી છે તે
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] અને [illegible] તે [illegible]!"
[illegible] [illegible] [illegible] કરશે!

કુદરત — આપણી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible]
[illegible] તેમ [illegible] છે — અને [illegible] [illegible] તેમાં
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible] છે!
[illegible] [illegible] સર્વ [illegible] [illegible] તે [illegible]
[illegible] — "આપણી [illegible] [illegible] [illegible] અને
[illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] છે તો [illegible] [illegible] આપણા [illegible]
[illegible] [illegible] છે — કુદરત! [illegible] [illegible]! આપણા [illegible]
[illegible] પોતાની [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
આ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
કરશે — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

દેશની વૃદ્ધિ કરવાનું તેમણે કોઈ ભાગ સંસ્થાનો
કલ્યાણ માટે લખ્યું કે આફ્રિકાના તેમના સ્વાભિમાનમાં
— તેમનાં વતન હિંદ — સાથ રહેવું ~~[illegible]~~
હિંદનાં રાજ કે ત્રિઆશી આ દેશમાં ~~[illegible]~~ સૌથી
આફ્રિકાની, અંગ્રેજી હતી, યુરોપના [illegible] હતી, અને
ગુજરાતના વિચારક [illegible] વિચારોમાં [illegible]
હિંદને ~~[illegible]~~ માટે ફેરી. ગાંધીની પ્રજા [illegible] અને
આફ્રિકાનાં [illegible] સાથે [illegible] હતી કે તેમનાં [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] સંસ્થાઓની સંખ્યા વધતી જતી તેમ
તેમ આપણા સર્વ લોકોની પ્રજાની ~~[illegible]~~
ટૂંક આ હિંદના વતનીઓમાં ને હિંદીઓમાં ~~[illegible]~~ [illegible] નહીં.
[illegible], [illegible], ~~[illegible]~~ આફ્રિકાના ~~[illegible]~~ [illegible]
આપણા ~~[illegible]~~ [illegible] આફ્રિકાને [illegible] અને
આ [illegible] આફ્રિકાના [illegible] [illegible], [illegible]
આ હિંદના [illegible] પોતાના [illegible] ~~[illegible]~~ની
અને આફ્રિકાના [illegible] સર્વ [illegible] [illegible]
[illegible] નવી [illegible], નવી [illegible] અને નવા [illegible]
આફ્રિકાની [illegible]. ~~[illegible]~~ આપણા લોકો [illegible] [illegible] "[illegible]" અને
[illegible] ને "[illegible]" અને "[illegible]" અને "[illegible]" [illegible] ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ "[illegible]" ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]. ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ની [illegible] [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] અને [illegible] ~~[illegible]~~ હિંદની [illegible]
પોતાના [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] આફ્રિકાના [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible]. ~~[illegible]~~
[illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

બનાવો ફુવારાઓમાં સાહેબ અને મનના આપુ છે 1186
વધી પાછી તેમાંથી કાઢવાનો [illegible] પ્રકાર કરી, અંગ્રેજો
મેળો કરીને, અને તેમના નાગરી કરીશ. [illegible]
[illegible] અર્જુનના વાસુદેવને બતાવેલો સ્વાધીન આપ્યા છે
કહ્યું અને [illegible] મિત્રભાવે એ આપણ
સમજી કહ્યું કે [illegible] ધર્મના આચાર વિના
મારા કે અર્જુન કે [illegible] અનુભવના આવા જાય છે
તેનું રહસ્ય આવું છે. તેનાથી ધર્મ વિના [illegible]
અંગ્રેજો [illegible] ભાગ-ભાગ છે
અને અંગ્રેજો લોકો ભૂલાવ્યા બન્યા છે!
[illegible] અને અંગ્રેજો ભૂલાવ્યાને સ્વીકાર્યા
આપણા [illegible] ફુલાવાના અને ભૂલાવ્યાને પછી સ્ત્રીઓ.
ભાઈ [illegible] મારી સંગાથે આપણો ભાગ્યે પણ [illegible]
"દુરાચાર! આપણા ફુલાવામાં [illegible]
ઉગે દશમાં રાજીઓ [illegible] પણ નથી રહે સમજ કરશે સતત
વિદ્યાર્થીઓ સંસારમાં [illegible] પરિક્રમા કરશે અને ગામે ગામ, ઘરે
ઘરે, [illegible] મિત્રો મારફત, આગેવાનો દ્વારા
ભાઈઓ, બહેનો, અને પોતાના કુટુંબને ફરશે; ગામડાનાં
દુઃખનાં અને બાળકોના ગરીબ લોક પરિશ્રમ
[illegible] [illegible] પરદેશના વિદેશ-
એમ કરીને [illegible] અને દુઃખ
[illegible] આજીવિકામાં દાખલ કરી અને પુસ્તકોનાં
ઘર [illegible] અને એવી રીતે કે ... એકલા
શિક્ષણમાં. ઘર ઘર એ સમજે છે, આરોગ્ય, સ્વચ્છતા, સંપ, અને
પરિશ્રમ આપણે અને આપણો આરોગ્ય, આત્મા, શાંતિ, અને
આપણા [illegible] અને આગળ કે [illegible]
સ્વદેશીનો આદર્શ. [illegible] લોક એક માને છે [illegible] વિના રહે નહીં,
અને રાજ્યની શી સંપત્તિ. પણ [illegible] વિના રાજ્ય નથી, [illegible]
રાજ્યનો એક [illegible] નથી, તે પ્રજાવિના રાજ્ય નથી. [illegible]
રાજાવિના [illegible] પ્રજા નથી, તે પ્રજાવિના રાજાનો મંદિર મોટાં ભાગ્યમાં
સ્વામી સમિતિ વિના રાજાઓનાં

ધરાવે છે; ઇસ્લામ વિરુદ્ધ વિચાર ધરાવનાર મનમાં ગણાય? 1187
ફેલાવે અને વિચાર ~~[illegible]~~ ત્યાં ભાઈઓ અને ~~[illegible]~~
જૂદાંનો સ્વામી ~~[illegible]~~ જાહેર (ગુજરાતી) વિચારોમાં રહી ફરે છે
કે બહારની ~~[illegible]~~ વિચારોથી આક્રમણોમાંથી ~~[illegible]~~
કે મનના ગૂંચવાડાઓમાંથી મુક્ત થવા પ્રતિભાનાં
ધર્મ સદાચારની ભાવના રાખી શકતો નથી. મહાત્માજીના
પવિત્રતાના ધર્મ શોધનાં અનુકૂળ મુજબ સિદ્ધાંતો ફરે-
છે કે ~~[illegible]~~ રાજ્યોનાં મહોરાં ગુરૂ આતે છે
શકાય છે કે આ સિદ્ધાંતવાદીઓ ફરે છે કે આની ઉન્નતિ
વિના દેશની ઉન્નતિ અશક્ય છે. સાધુજનો આની
વિરુદ્ધ કે સ્તુતિ કરતા નથી પણ મુજબ અને આ ઉપર
આધ્યાત્મિક [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~
અનુકૂળ સિદ્ધાંતો પણ તેમ કરતા હતા ~~[illegible]~~ પ્રચાર
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] પડેલા હોવાનો [illegible]
સાધુજનોની [illegible] કરવા, અને આ [illegible] પણ [illegible] અને
[illegible] પુરુષોની [illegible] પાસ [illegible] [illegible]
આ [illegible] અને પુરુષાર્થ [illegible] [illegible] ધર્મ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. સાધુજનોના [illegible] [illegible]
વિચારોનાં પણ [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

લે ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible]! [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
— [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

ખડકરૂપ મટી નિર્ઝરરૂપ બન્યો. કુદરતની પણ એ જ અવસ્થા થઈ. — સૌન્દર્યરસજ્ઞોના [illegible] માણસો જોઈને એક ઘડી હૃદયમાનવંતુ ન ભાસે એવી ઘડી કુદરતની અસ્ત [illegible] પૂર્ણેન્દુની ચાંદની અને મધુર પવનલહરી સિવાય કોઈ પણ પદાર્થ સ્થાવરરૂપ રહ્યો નહીં અને એકાકાર થઈ એ અંતરાત્માના સંબંધમાં ભળી જઈ રંગાઈ ગયો.

કોઈ પણ સ્થળ જોવાનું નહોતું, કશું નહોતું, અને [illegible] હૃદય હૃદયમાં સ્ફુરણરૂપે ભળી ગયું હતું [illegible] એ [illegible] અનુરાગમૂર્તિરૂપે પ્રત્યક્ષ ને હૃદયોનાં માત્ર એક જ [illegible] અનુરાગમૂર્તિરૂપે બન્યાં હતાં!

"પ્રભુ! હું [illegible] તમારા [illegible] [illegible] જાગૃત થઈ જોઉં છું કે તમારા હૃદયનો [illegible]! હું [illegible] અંતરાત્માની શક્તિ છું, અંતરાત્માની માયા છું! [illegible] મારાં અંગ [illegible] [illegible] રાજ્યમાં અને [illegible] [illegible] કોઈ [illegible] — ને મારાં [illegible] [illegible] કોઈ [illegible] મારી [illegible] [illegible] અને [illegible] કરે છે, [illegible] મારાં અંગનું [illegible] કરવા [illegible] મારા શરીર [illegible] [illegible] [illegible] મારા [illegible] [illegible] [illegible] કરવા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] મારા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

છે તે ~~ન~~ ભગવાન! મારા [illegible] પતિ ની માગ [illegible]
પાંચ ~~[illegible]~~ આગ્રહથી ~~[illegible]~~ પાંડવો છે કે તેની માત
ને સર્વ લોકોની આગળ લગાડેલ છે! [illegible]
[illegible] મૂર્ખ દુર્યોધન જાણે તે ભોગવી શકે, પણ
~~મારા [illegible]~~ એ દુર્યોધન ની માગ મારા
સ્વામીના સ્વીકારે ઉભરતા [illegible] છે! તેમની
[illegible] મારા [illegible] લાઈ છે કે તેની [illegible]
ખબર પડે છે! મારા [illegible] રથ ઉપર [illegible]
શકે છે કે તેના રાજ્યોનો [illegible] કરે છે! ~~[illegible]~~
ભગવાન [illegible] મારી [illegible] કે દુર્યોધન
[illegible] ખાવું નો [illegible] પણ [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] ખાવું નું ને [illegible]
મારે નહિ ~~[illegible]~~ રાજા કે મહારાજા [illegible] પતિ [illegible]
જગતમાં તે [illegible] [illegible] કરે [illegible] નહિ
~~[illegible]~~ [illegible] નહીં! ~~[illegible]~~ [illegible] તે [illegible] છે
~~[illegible]~~ [illegible] મહારાજાઓ [illegible]
તે [illegible] [illegible] આગ્રહથી [illegible]
તેમ મારે માટે આગ્રહથી [illegible]! [illegible]
[illegible]! [illegible]
[illegible] મારા પતિઓની પાસે છે તે [illegible]
[illegible]! [illegible] માનવીઓ માં! [illegible]
[illegible] કરશો માં! [illegible]
એ તેને [illegible] કે [illegible] નહિ! ~~[illegible]~~ [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] તો [illegible]
[illegible]! એ મારે [illegible]

[illegible]

~~[illegible]~~ હે પૂર્વકાળની સ્વપ્નો વાતે વિતાવેલ તેમ આ
~~[illegible]~~ કાળના ભૂતકાળનાં વાતે ઇતિહાસ [illegible]
મેં મારાં ~~[illegible]~~ ઘડતર પારણામાં ઉછેર કરી [illegible]
મારામાં છે ~~[illegible]~~
તેમની સાથે ~~[illegible]~~ ઇતિહાસ વાતે ફરીફરી કરતી માં! તમારી
સર્વ આશાઓને પરિપક્વ આશી સફળ કરે એવો મેં તમને
સાથે ~~[illegible]~~ આપ્યો છે તેમાંથી ઘણા પકવ્યાં માં! તમારી
સુરેખ ~~[illegible]~~ રીતભાતનો તમારા સંસ્કારોને સાથે ~~[illegible]~~
સંસ્કારે ~~[illegible]~~ સિદ્ધ કરી આપ્યો! ધર્મ [illegible]
પ્રમાણ આપ! [illegible]
તમારી વૃત્તિને ~~[illegible]~~ સાથે [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible] માં! [illegible]
[illegible] કરતી માં! [illegible]
તો છાયામાં [illegible] [illegible] છે!
ધર્મ [illegible] કરતી તો તમારે [illegible]
તમારા હૃદય [illegible]
તમારી સાથે [illegible] [illegible] છે તો [illegible]
[illegible] [illegible]!
[illegible]
[illegible]
તો [illegible] [illegible]
ભારતી પુત્રી તેની પાછળ તેના હૃદયનું ગાયન [illegible]
[illegible] મારા!
સુંદર કરું
" [illegible] માતા! આ [illegible]
" સુંદર, કોમળ, [illegible]
[illegible]